

AVOCATUL POPORULUI PENTRU DREPTURILE COPILULUI

**MONITORIZAREA IMPLEMENTĂRII
RECOMANDĂRILOR
AVOCATULUI POPORULUI PENTRU
DREPTURILE COPILULUI
PRIVIND RESPECTAREA DREPTURILOR
COPILOR AFLAȚI ÎN INSTITUȚIILE
PENITENCIARE**

CHIȘINĂU, 2021

EVALUAREA IMPLIMENTĂRII RECOMADĂRIILOR AVOCATULUI POPORULUI PENTRU DREPTURILE COPILULUI

I. INTRODUCERE

În conformitate cu standardele internaționale, justiția pentru copii are ca sarcină asigurarea, în orice situație, a intereselor copilului, chiar și în cazul privării de libertate ca măsură excepțională. Justiția pentru copii trebuie să fie corespunzătoare vârstei, rapidă, adaptată și concentrată pe necesitățile și drepturile copilului, inclusiv prin dreptul la un proces echitabil, dreptul de a participa și de a înțelege procedurile din cadrul acestuia, dreptul la viață privată și de familie, dreptul la integritate și demnitate, dreptul la educație, dreptul de a se bucura de cel mai înalt standard realizabil de sănătate, dreptul la protecție împotriva pedepselor corporale sau alte forme de pedeapsă crudă sau degradantă, etc. Mai mult, justiția pentru copii semnifică și prevenția, inclusiv înlăturarea cauzelor care duc la delikte.

Există o serie de documente internaționale care stabilesc standardele pentru respectarea drepturilor copilului în administrarea justiției. Convenția ONU privind drepturile copilului¹, în articolele 37 și 40, stabilește unele garanții pentru administrarea justiției pentru copii cu respectarea și protejarea drepturilor copiilor. Mai mult, Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului a formulat Comentariul General nr. 10 (2007) privind drepturile copiilor în justiția juvenilă, dar și alte comentarii precum: Comentariul General nr.1 (2001) „Obiectivele educației”, Comentariul general nr. 2 (2002) „Rolul instituțiilor naționale independente pentru drepturile omului în promovarea și protecția drepturilor copilului”, Comentariul General nr. 4 (2003) „Sănătatea și dezvoltarea adolescenților în contextul Convenției cu privire la drepturile copilului”, Comentariul General nr. 5 (2003) „Măsuri generale de punere în aplicare a Convenției privind Drepturile Copilului (art. 4, 42 și 44, paragraful 6)”, Comentariul General nr. 8 (2006) „Dreptul copilului la protecție împotriva pedepselor corporale și a altor forme de pedeapsă crude sau degradante”, Comentariul General nr. 12 (2009) „Dreptul copilului de a fi ascultat”, Comentariul General nr. 15 (2013) „Dreptul copilului de a se bucura de cel mai înalt standard realizabil de sănătate”, Comentariul General nr. 17 (2013) „Dreptul copilului la odihnă, timp liber, joc, activități recreative, viață culturală și artistică”, Comentariul General nr.19 (2016) privind „Bugetarea publică pentru realizarea drepturilor copilului”, dar și Comentariul General nr. 20 (2016) „Implementarea drepturilor copilului în timpul adolescenței”.

De asemenea, există documente cu caracter de recomandare care stabilesc standardele internaționale privind administrarea justiției juvenile la diferite etape ale procesului: Regulile standarde minime ale

¹ Convenția ONU privind drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989 la New York. În vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993.

ONU privind administrarea justiției juvenile (Regulile de la Beijing)², Regulile Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate (Regulile de la Havana)³ și Principiile Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh)⁴. Prevederi relevante se regăsesc și în Corpul de principii pentru protecția persoanelor contra oricărei forme de detenție sau închisoare⁵, Regulile standarde minime ale ONU privind măsuri neprivative de libertate (Regulile de la Tokyo)⁶, precum și în Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (articolul 14).

Recomandarea (2003)20 privind noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile⁷ constituie documentul de bază pentru ghidarea statelor-membre ale Consiliului Europei. Aceasta este acompaniată de Recomandarea (2006)2 privind regulile penitenciare europene⁸, Rezoluția CM/Res/2 privind justiția prietenoasă copilului⁹, precum și Recomandarea (89)12 a Comitetului de Miniștri către statele-membre privind educația în penitenciare¹⁰.

Trebuie menționate câteva convenții specializate ale Consiliului Europei: Convenția Europeană privind protecția copilului împotriva exploatarei sexuale și a abuzului sexual (Convenția de la Lanzarote, 2007), Convenția Europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante și Convenția Europeană privind exercitarea drepturilor copiilor (1996).

În Republica Moldova nu există o lege separată în domeniul justiției pentru copii, cele mai relevante legi fiind Codul penal și Codul de procedură penală, Codul de Executare. Codul penal, prevede vârsta răspunderii penale, identifică faptele calificate ca infracțiuni penale și prevede regulile și instrucțiunile de aplicare a pedepsei penale în privința copiilor care au săvârșit delikte. Codul de procedură penală stipulează care este competența și structura sistemului judiciar, părțile și participanții la procesul penal, reținerea, urmărirea penală și detenția preventivă, procesul de judecată, executarea sentinței și alternativele la detenție. Legiuitorul a instituit reguli speciale de procedură aplicabile copiilor bănuiți, învinuiți, victime și martori, precum și copiilor care răspund din punct de vedere penal. Aceste proceduri

² Adunarea Generală a ONU, Regulile minime ale ONU pentru administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing), adoptate prin Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985, pct.3,5,7,8,11

³ Adunarea Generală a ONU, Regulile Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate (Regulile de la Havana), adoptate prin Rezoluția 45/113 din 14 decembrie 1990, pct.1,2

⁴ Adunarea Generală a ONU, Principiile ONU pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh), adoptate prin Rezoluția din 14 decembrie 1990, pct.60

⁵ Adunarea Generală a ONU, Corpul de Principii pentru protecția persoanelor contra oricărei forme de detenție sau închisoare, adoptat prin Rezoluția 43/173 din 9 decembrie 1988

⁶ Adunarea Generală a ONU, Regulile minime ale ONU pentru măsurile neprivative de libertate (Regulile de la Tokyo), adoptate la 14 decembrie 1990

⁷ Recomandarea (2003)20 cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile, adoptată de Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003

⁸ Recomandarea (2006)2 referitoare la Regulile Penitenciare Europene, adoptată de Comitetul de Miniștri la 11 ianuarie 2006

⁹ Rezoluția CM/Res/2 pentru Justiția Prietenoasă Copiilor, adoptată la cea de-a 28-a Conferință a Miniștrilor Justiției din cadrul Consiliului Europei (Lanzarote, octombrie 2007)

¹⁰ Recomandarea (89) 12 cu privire la educația în penitenciare, adoptată de Comitetul de Miniștri la 13 octombrie 1989

sunt reglementate prin dispozițiile speciale ale Codului de procedură penală (Titlul III, Capitolul I, articolele 474-487).

Monitorizarea respectării drepturilor copiilor aflați în instituții penitenciare a fost mereu una din prioritățile Avocatului Poporului pentru drepturile copilului. În acest sens, pe parcursul anilor fiind elaborate mai multe rapoarte tematice și anume:

- ”Respectarea dreptului la învățătură a deținuților/condamnaților minori din instituțiile penitenciare”¹¹;
- „Evaluarea respectării drepturilor copiilor aflați în detenție în legătură cu urmărirea penală sau executarea pedepsei”¹²;
- ”Respectarea drepturilor copiilor cu vârsta 0-3 ani care se află împreună cu mamele lor ce-și execută pedeapsa în instituțiile penitenciare”¹³.

Evaluarea situației copiilor aflați în detenție a avut loc și urmare a vizitelor preventive efectuate în cadrul instituțiilor penitenciare:

- Raport privind vizita preventivă efectuată la Penitenciarul nr.10 Goian, din data de 03 februarie 2017¹⁴;
- Raport privind vizita preventivă efectuată la Penitenciarul nr.13 Chișinău, din data de 20 mai 2017¹⁵;
- Raport privind vizita preventivă efectuată la Penitenciarul nr.11 Bălți, din data de 31 octombrie 2017¹⁶;
- Raport privind vizita de monitorizare a respectării garanțiilor de bază a deținuților pe durata epidemiei COVID-19 efectuată la penitenciarul nr.11 Bălți, în data de 07 iulie 2020¹⁷.

Nivelul respectării drepturilor a copiilor aflați în detenție fiind reflectat inclusiv, în Rapoartele anuale privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova, precum și în Raportul alternativ al Avocatului Poporului pentru drepturile copilului prezentat Comitetului pentru drepturile copilului¹⁸.

În cadrul elaborării rapoartelor menționate, urmare a concluziilor și constatărilor stabilite Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a înaintat un șir de recomandări atât la nivel central cât și

¹¹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_tematic_educatia_in_peniteniarele_pentru_minori-1.pdf

¹² http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/09/Respect_drept_copil_detentie_14.09.2020-.pdf

¹³ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/02/RAPORT-COPIREDACTAT.pdf>

¹⁴ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/07/Raport-privind-vizita-preventiv%C4%83-de-monitorizare-efectuat%C4%83-%C3%AEn-Penitenciarul-nr.-10-Goian-pe-data-de-3-februarie-2017.pdf>

¹⁵ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/07/RAPORT-privind-vizita-preventiv%C4%83-efectuat%C4%83-la-Penitenciarul-nr.13-mun.-Chi%C8%99in%C4%83u-din-20-mai-2017.pdf>

¹⁶ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/02/raport_cnpt_p11_balti_31.10.2017.pdf

¹⁷ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/08/08-1-45-din-06.08.2020-P-11.pdf>

¹⁸ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/justitia_pentru_copii_1.pdf

instituțional, pentru ameliorarea situației respectării drepturilor copiilor deținuți în instituțiile respective dar și a copiilor cu vârsta de 0-3 ani care se află împreună cu mamele lor care î-și ipășesc pedeapsa.

În prezentul raport, vom analiza, gradul de implimentare a recomandărilor, precum și problemele care au dus a crearea impedimentelor pentru realizarea lor, fiind stabilite recomnadări pentru ameliorarea situației.

II. RESPECTAREA DREPTURILOR DEȚINUȚILOR MINORI

În conformitate Comentariului General Nr. 10 (2007) a Comitetului ONU pentru drepturile copilului, copiii aflați în conflict cu legea, inclusiv copiii recidiviști, au dreptul de a fi tratați în moduri care le promovează reintegrarea și asumarea copilului de un rol constructiv în societate. Arestarea, reținerea sau detenția unui copil poate fi utilizată doar ca măsură de ultimă instanță.

În conținutul Observațiilor finale privind cel de-al treilea raport periodic al Republicii Moldova, adoptate în cadrul reuniunilor 1600 și 1602 din 27 și 28 noiembrie 2017 de către Comitetul împotriva torturii, se accentuează că „Republica Moldova trebuie să-și intensifice eforturile pentru a aduce condițiile din locurile de detenție la standardele internaționale, cum ar fi Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (regulile Nelson Mandela), inclusiv prin asigurarea condițiilor materiale și de igienă adecvate pentru deținuți, inclusiv iluminare naturală și artificială suficientă, sisteme de canalizare și instalații sanitare adecvate, inclusiv veceuri și dușuri, încălzirea celulelor, ventilare suficientă, calitatea și cantitatea adecvată a mâncării, așternuturi, paturi și obiecte de igienă personală, îngrijire medicală, activități în aer liber și vizite ale membrilor familiei”.

❖ CONDIȚIILE DE DETENȚIE

Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților nu au ca scop de a descrie, în special, un sistem penitenciar model. Ele nu urmăresc decât a stabili, inspirându-se din concepțiile, în general admise, ale zilelor noastre și din elementele esențiale ale sistemelor contemporane cele mai adecvate, principiile și regulile unei bune organizări penitenciare și ale practicii tratamentului deținuților.

Comitetul de miniștri ai Consiliului Europei dorește să sublinieze că, printre altele, trebuie respectate următoarele principii și reguli în toate cazurile de privare de libertate:

- Fiecare copil are dreptul la condiții de detenție decente în conformitate cu standardele internaționale și în coraborare cu Convenția ONU cu privire la drepturile copilului. Copiilor ar trebui să li se ofere un mediu fizic și spații de cazare care să corespundă obiectivelor justiției juvenile și trebuie să se acorde atenția cuvenită nevoilor lor de intimitate;

- Copiii privați de libertate au dreptul de a menține contactul cu familia prin corespondență și vizite. Circumstanțele excepționale care pot limita acest contact ar trebui să fie clar descrise în lege și să nu fie lăsate la aprecierea autorităților competente;

- Copiilor trebuie să le fie create oportunități de a se asocia cu colegii lor și de a participa la sport , exercițiu fizic, în artă și activități de timp liber;

- Fiecare copil de vârstă școlară obligatorie are dreptul la o educație corespunzătoare nevoilor și abilităților sale și concepută pentru a-l pregăti pentru întoarcerea în societate;

- Fiecare copil ar trebui, atunci când este cazul, să beneficieze de instruirea profesională în ocupații susceptibile, să-l pregătească pentru viitorul loc de muncă;
- Fiecare copil are dreptul de a fi examinat de un medic la plasarea în detenție /unitatea de corecție și trebuie să primească îngrijiri medicale corespunzătoare pe toată durata șederii sale în unitate, care ar trebui să fie furnizate, acolo unde este posibil, de către unitățile și serviciile de sănătate comunitare;
- Reținerea sau forța pot fi utilizate numai atunci când copilul prezintă o amenințare iminentă de rănire pentru el sau pentru el sau pentru ceilalți și numai atunci când toate celelalte mijloace de control au fost epuizate. Personalul facilității ar trebui să beneficieze de instruire cu privire la standardele aplicabile, iar membrii personalului care utilizează reținerea sau forța, încălcând regulile și standardele, trebuie pedepsiți corespunzător;
- Orice măsură disciplinară trebuie să fie în concordanță cu menținerea demnității inerente a minorului și a obiectivelor fundamentale ale îngrijirii instituționale;
- Fiecare copil ar trebui să aibă dreptul de a face cereri sau plângeri, fără cenzură cu privire la fond, la administrația centrală, autoritatea judiciară sau altă autoritate independentă corespunzătoare și să fie informat fără întârziere cu privire la răspuns. Copiii trebuie să cunoască și să aibă acces ușor la aceste mecanisme;
- Fiecare copil privat de libertate va fi separat de adulți. Un copil privat de libertate nu trebuie plasat într-o închisoare pentru adulți sau într-o altă unitate pentru adulți. Există dovezi abundente că plasarea copiilor în închisori sau închisori pentru adulți le compromite siguranța de bază, bunăstarea și capacitatea lor viitoare de a rămâne fără infracțiuni și de a se reintegra.

Penitenciarul nr.10

În cadrul vizitelor de monitorizare din data de 17-18 mai 2021¹⁹ au fost vizitate spațiile unde se dețin minorii, inclusiv, baia și wc-le. Spațiile de locuit fiind amplasate la etajele 3 și 4 al blocului locativ.

Vizita a avut drept scop evaluarea nivelului de implementare a recomandărilor Avocatului Poporului pentru drepturile copilului privind asigurarea respectării drepturilor copiilor aflați în detenție în Penitenciarul pentru minori (Centrul de detenție pentru tineri și minori). În scopul asigurării dreptului copilului de a-și exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îl privește, opiniile copilului urmând să fie luate în considerare ținând-se seama de vârsta sa și de gradul său de maturitate, prevederi reglementate în art. 12 al Convenției ONU cu privire la drepturile copilului.

În cadrul discuțiilor, copiii au menționat că se plasează în celule reieșind din dorința proprie și interesele acestora, fapt ce face posibilă diminuarea conflictelor dintre deținuți, asigurând și a stare psiho-

¹⁹ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/06/Raport-vizita-P-10-1.pdf>

emoțională bună a acestora. Fiind vizitate celulele, s-a constatat în multe din ele lipsa mobilierului necesar, cum ar fi: dulapuri, noptiere sau că acestea sunt deteriorate. Condițiile de detenție sunt nesatisfăcătoare, saltele, pernele sunt murdare, deteriorate și urât mirositoare, fiind raportate și cazuri de infecții (furuncule) sau alergii din cauza bacteriilor. Totodată, unii deținuți au menționat că primesc perne, abia după 3-4 luni de la sosirea în instituție.

Spațiile comune (coridoarele) după ora 22.00 (ora de stingere) nu sunt iluminate, din care cauză, copiii deplasându-se prin întuneric către baie sau wc, frecvent își cauzează diferite leziuni corporale.

În multe celule s-a depistat lipsa produselor de igienă personală. Minorii au menționat că nu primesc necesarul pentru igiena personală (săpun, pastă și periuța de dinți, detergent, șampon, hârtie igienică, etc.), acestea fiindu-le oferite doar o singură dată la jumătate de an, or conform Regulii nr.19 din Regulile penitenciare europene Rec(2006)2 se stipulează clar că în orice moment, toate spațiile dintr-un penitenciar trebuie să fie menținute într-o stare adecvată. Celulele sau celelalte spații destinate deținuților trebuie să fie curate iar deținuții trebuie să aibă acces la instalații sanitare igienice, care să le protejeze intimitatea. Trebuie să fie puse la dispoziția deținuților spații adecvate pentru baie sau duș, astfel încât deținuții să le poată folosi la o temperatură adecvată, zilnic sau cel puțin de două ori pe săptămână (sau mai frecvent dacă este necesar), în conformitate cu regulile generale de igienă. În realizarea acestor prevederi, autoritățile penitenciare vor furniza deținuților mijloacele necesare păstrării curățeniei, inclusiv obiecte de toaletă și menaj, precum și produse de întreținere.

Regula nr. 20 din Regulile penitenciare europene Rec(2006)2 reiterează că deținuții care nu au îmbrăcăminte personală adecvată trebuie să primească haine adecvate din punct de vedere climatic. Aceste haine nu trebuie să fie nici degradante, nici umilitoare. Îmbrăcăminte va fi menținută în condiții bune și va fi înlocuită atunci când este necesar. În pofida acestui fapt, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a remarcat că minorii nu au suficiente haine și încălțăminte, acestea fiind uzate și nu corespund anotimpului și condițiilor climatice. Totodată, administrația instituției penitenciare a comunicat că copiii nu primesc haine și încălțăminte din surse bugetare ci doar din donații. Într-o situație și mai dificilă se află minorii ai căror familii nu dispun de resurse financiare sau acei copii care nu au familie sau rude pentru a le procura și trimite colete cu produsele de igienă personală și haine precum și alte necesități. Urmare a discuțiilor au fost identificate mai multe impedimente în realizarea deplină a drepturilor minorilor.

Copiii au invocat insuficiența alimentației și calitatea joasă a acesteia, lipsa unui meniu diversificat și adaptat la necesitățile de creștere și formare a copiilor, lipsa fructelor din meniul zilnic or, conform Regulii nr. 22 din Regulile penitenciare europene Rec(2006)2, deținuții trebuie să beneficieze de un regim alimentar care să țină cont de vârstă, stare de sănătate, condiție fizică, religie, cultură și de natura muncii pe care o prestează. În același timp, unii copii s-au plâns de reacții alergice la lactoză, fapt

care nu este cunoscut sau este ignorat de administrația penitenciarului, deși în normele internaționale²⁰ se stipulează că medicul sau un asistent calificat trebuie să prescrie modificarea regimului alimentar al unui deținut, dacă această măsură se impune din motive medicale. De asemenea, minorii au menționat și lipsa apei potabile de calitate, or standardele prevăd că deținuții trebuie să aibă acces în orice moment la apă potabilă.

Urmare a inspecției blocurilor sanitare de la etajul III și IV a blocului de locuit, au observat mai multe aspecte: prezența dușurilor de tip deschis, și lipsa intimității în cazul dușurilor și blocurilor sanitare; nefuncționarea sistemului de ventilare, persistența unor mirosuri specifice din cauza insanitariei în blocurile sanitare; lipsa condițiilor igienice.

În acest context, manifestarea unor eforturi conjugate, în vederea renovării blocului sanitar urmează a se înregistra include în agenda priorităților de activitate ale instituției penitenciare. Demers care privește, atât componenta structurală, cât și componenta dotării blocului sanitar cu: toalete, cabine de duș, boilere (care vor permite accesul zilnic la apă caldă).

În acest context, lipsa instalațiilor corespunzătoare și a obiectelor de igienă, periclitează sentimentul de demnitate umană a copiilor deținuți, incomodează evoluția personalității, afectează în mod direct dreptul la viață privată care în consecință pot produce sechele psihologice asupra acestora. Doar condiții de detenție compatibile cu respectarea drepturilor copilului, raportate la interesul superior al acestuia sporește crearea unui climat favorabil dezvoltării personalității.

Penitenciarul nr.13 Chișinău

În cadrul vizite de monitorizare din data de 17 iunie 2021²¹ au fost văzute toate celulele în care sunt deținuți minorii. În fiecare celulă sunt plasați între 1-4 minori. Este cunoscut faptul că unele celule sunt suprapopulate, ceea ce nu corespunde standardelor internaționale și naționale privind respectarea spațiului personal pentru fiecare deținut.

În multe încăperi se constată lipsa produselor de igienă personală. Minorii au menționat că nu primesc necesarul de la administrația penitenciarului pentru igiena personală (săpun, hârtie igienică, pastă și periuța de dinți, detergent, șampon, etc.). Unele din produsele enumerate, fiindu-le oferite o singură dată, la câteva luni, altele o dată la jumătate de an sau deloc. Majoritatea necesarului minorilor, le este asigurat de către familie.

Minorii deținuți au invocat insuficiența alimentației precum și calitatea joasă a acesteia, din care cauză, majoritatea copiilor au afirmat că nu consumă nimic din meniul penitenciarului, alimentându-se în mare parte cu produsele oferite de familie. La fel, copiii au invocat, lipsa unui meniu diversificat și

²⁰ Regulile penitenciare europene Rec(2006)2

²¹ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/07/Raport-P-13-..pdf>

adaptat la necesitățile de creștere și formare a acestora. Din meniul zilnic al copiilor, totalmente lipsesc fructelor.

Într-o situație mai dificilă se află minorii, care nu au familie sau ai căror familii nu dispun de posibilități pentru a le procura și trimite colete cu produsele de igienă personală, haine precum și alimente.

În celulele vizitate, în care se dețin copiii, se atestă lipsa condițiilor elementare de detenție. Încăperile respective necesită reparație capitală, solicitare înaintată însuși de către copii, în cadrul discuțiilor.

În unele celule, nu există spațiu suficient nici pentru deplasare prin odaie, cu toate acestea în aceste încăperi se dețin câte patru minori.

Unii minori se dețin în celulele amplasate la subsolul instituției, acestea fiind umede și reci, ceea ce provoacă înrăutățirea și acutizarea stării de sănătate al acestora.

La momentul vizitei în penitenciar se deținea și o minoră, care fiind vizită în celula în care se deținea, s-a constatat că aceasta se deținea împreună cu persoane adulte, fapt, ce contravine standardelor atât naționale cât și internaționale. În acest context, reamintim prevederile art. 37 lit. c) din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului și Comentariul General nr. 10 (2007) Drepturile copilului în justiția juvenilă, prin care se stipulează: "Fiecare copil privat de libertate va fi separat de adulți. Statul trebuie să stabilească facilități separate pentru copiii privați de libertate, care să includă personal, politici și practici distincte, centrate pe copii, ceea ce ar asigura bunăstarea și capacitatea lor viitoare de a rămâne fără infracțiuni și de a se reintegra.

De asemenea, se constată că nu este asigurată protecția copiilor, fiind prezente pericole pentru sănătatea minorilor, cum ar fi: cabluri electrice neizolate; ventilarea proastă în încăperea din care cauză persistă un miros neplăcut; echipamente sanitare uzate, cu care copiii își pot cauza diferite leziuni; blocurile sanitare din celule sunt insalubre, murdare, unele nefiind iluminate; din cauza umidității cade tencuiala de pe pereți.

Se necesită întreprinderea măsurilor de urgență întru îmbunătățirea condițiilor materiale de detenție a minorilor aflați în custodia statului.

Penitenciarul nr.11

Minorii se dețin în celule separate de persoanele adulte, dar se află pe același etaj cu deținuții maturi, ceea ce favorizează comunicarea între copii și adulți și transmiterea diferitor obiecte sau hrană. În cadrul discuțiilor, tinerii au menționat că, de fapt, în celula erau plasați 5 persoane (unul din minori fiind plasat temporar în celula nr. 13, deoarece se află în carantină).

Prin urmare, în celulă este prezent fenomenul suprapopulării, lucru sesizat și în cadrul Penitenciarului nr.13, ceea ce nu corespunde standardelor internaționale și naționale privind respectarea spațiului personal pentru fiecare deținut.

În acest context, reiterăm prevederile Rezoluției Parlamentului European din 05 octombrie 2017 nr.2015/2062 (INI) referitoare la sistemele penitenciare și condițiile din închisori, prin care se indică că: Supraaglomerarea instituției aduce o atingere gravă calității condițiilor de detenție, activitățile disponibile, îngrijirea medicală și psihologică, contribuie la radicalizare, are efecte negative asupra sănătății și bunăstării deținuților, constituie un obstacol în calea reabilitării sociale, reintegrării și supravegherii deținuților, și contribuie la crearea unui mediu periculos, complicat și nociv, inclusiv pentru personalul penitenciarului, iar acest fapt devine și mai grav în cazul copiilor.

În celulele vizitate în data de 8 iulie 2021²², s-a constatat lipsa mobilierului necesar pentru toți deținuții, cum ar fi: dulapuri, noptiere, iar cel prezent este deteriorat. Condițiile de detenție sunt nesatisfăcătoare, saltelele, pernele sunt murdare, iar ca suport pentru saltele servesc bucăți deteriorate din plăci de lemn.

Din observațiile făcute în cadrul vizitei celulelor dar și din discuțiile cu copiii se constată lipsa produselor de igienă personală, minori menționând că tot necesarul le este asigurat de către familie.

De asemenea, se constată că nu este asigurată protecția deținuților, fiind prezente pericole pentru sănătatea minorilor, cum ar fi: echipamente sanitare uzate, cu care copiii își pot cauza diferite leziuni; blocurile sanitare din celule sunt insalubre, murdare și defectate; ușile de la blocurile sanitare sunt deteriorate; ventilarea proastă în încăpere, din care cauză persistă un miros neplăcut; lipsa substanțelor de igienizare și dezinfectare a suprafețelor din wc-uri (de către administrație se oferă foarte rar, dar care nu sunt nici suficiente nici eficiente).

Inspectând celulele au fost observate pachete de țigări, constatându-se faptul că tinerii au acces la produse din tutun, acesta fiindu-le asigurat pe diferite căi, inclusiv, de către adulții care se dețin în celulele apropiate și cu care minorii comunică intens.

În discuțiile purtate cu deținuții, unii au menționat că nu primesc necesarul de la administrația penitenciarului pentru igiena personală (săpun, hârtie igienică, pastă și periuță de dinți, detergent, șampon, etc.). Tinerii au menționat că de către instituția penitenciară le sunt oferite doar unele din produsele enumerate invocând calitatea proastă a acestora în deosebi a săpunului, care nu poate fi folosit pentru spălatul hainelor, deoarece are un miros urât. Minorii au menționat că necesarul de produse igienice, haine, încălțăminte, albituri, tehnica permisă, le este asigurat de către familie sau le obțin de la

²² <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/07/Raport-de-vizit%C4%83-P-11..pdf>

deținuții maturi din celulele învecinate. Mai dificilă se atestă situația deținuților care nu au familie sau aceasta se află într-o situație materială precară.

Totodată, se invocă și calitatea joasă a mâncării, din care motiv, minorii au afirmat că în mare măsură nu consumă alimentele oferite de instituție. La fel, deținuții au invocat, lipsa unui meniu diversificat și adaptat la necesitățile de creștere și formare a acestora. Din meniul zilnic, totalmente lipsesc fructele și legumele în stare proaspătă.

În cadrul vizitei, au fost văzute și boxele pentru plimbare, care fiind inspectate s-a observat că, sunt dotate parțial cu acoperiș de protecție în caz de ploaie, ninsoare sau soare, dar sunt mici ca dimensiuni și sunt slab dotate (în unele este lipsă totală) cu echipamente sportive și de recreere.

În cadrul discuțiilor avute cu copiii, aceștia au menționat că sunt scoși la plimbare de 2 ori în zi, o oră dimineața și o oră seara.

Tinerii au menționat că stau în boxele pentru plimbare împreună cu deținuții maturi, unde discută intens cu aceștia.

Concluzionând, se stabilește că respectarea drepturilor copilului la acest compartiment este una nesatisfăcătoare, redată prin prisma suprapopularii celulelor, deținerea minorii împreună cu adulții pe același etaj, accesul minorilor la produse de tutungerie, alimentanția insuficientă, lipsa produselor de igienă, ventilarea proastă a celulelor, gradul înalt de uzură a echipamentelor sanitare, etc.

❖ RESPECTAREA DREPTULUI LA EDUCAȚIE

În conformitatea Regulii nr. 28 din din Regulile penitenciare europene Rec(2006)2, toate penitenciarele trebuie să ofere deținuților acces la programe de învățământ cât mai complete, care să răspundă nevoilor individuale, ținând cont de aspirațiile acestora. Trebuie să se acorde prioritate deținuților care nu știu să citească sau socotească, precum și celor care nu au urmat cursuri de școlarizare elementară sau formare profesională. O atenție deosebită se va acorda educării tinerilor deținuți și a celor cu nevoi speciale. Din punct de vedere al regimului penitenciar, școlarizarea trebuie să fie la fel de importantă ca și munca. Fiecare penitenciar trebuie să aibă o bibliotecă destinată tuturor deținuților, care să dispună de un fond suficient de resurse variate, de tip recreativ sau educativ, de cărți și alte materiale de suport. Acolo unde este posibil, biblioteca penitenciarului trebuie să fie organizată cu ajutorul unei biblioteci publice. În măsura în care este posibil, educația deținuților trebuie: să fie integrată în sistemul național de învățământ și formare profesională, astfel încât după liberare, aceștia să își poată continua procesul de învățământ și formare profesională; trebuie să se desfășoare sub auspiciile instituțiilor de învățământ din exterior.

Comentariul General nr. 1 (2001) cu privire la Obiectivele educației, dar și art. 29 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, nu doar că adaugă dreptului la educație recunoscut în articolul 28

o dimensiune calitativă care reflectă drepturile și demnitatea inerentă a copilului; dar insistă, de asemenea, asupra necesității ca educația să fie centrată pe copii, prietenoasă cu copiii și stimulentă și subliniază necesitatea ca procesele educaționale să se bazeze pe principiile pe care le enunță. Educația la care fiecare copil are dreptul, este una concepută pentru a oferi copilului abilități de viață, pentru a consolida capacitatea copilului de a se bucura de întreaga gamă de drepturi ale omului și de a promova o cultură care este infuzată de valori adecvate ale drepturilor omului. Scopul este de a stimula copilul dezvoltându-și abilitățile, învățarea și alte capacități, demnitatea umană, stima de sine și încrederea în sine. „Educația” în acest context depășește cu mult școala formală pentru a îmbrățișa o gamă largă de experiențe de viață și procese de învățare care permit copiilor în mod individual și colectiv, să-și dezvolte personalitățile, vocațiile și aptitudinile și să ducă o viață plină și satisfăcătoare în societate.

Dreptul copilului la educație nu este doar o chestiune de acces (art. 28), ci și de conținut. O educație cu conținutul său bine înrădăcinat în valorile articolului 29 paragraful (1) este pentru fiecare copil un instrument indispensabil pentru eforturile acestuia de a realiza în cursul vieții sale un răspuns echilibrat, prietenos cu drepturile omului, la provocările care însoțesc o perioadă de schimbări fundamentale conduse de globalizare, noi tehnologii și fenomene conexe. Astfel, eforturile de promovare a utilizării altor drepturi nu trebuie să fie compromise și trebuie consolidate de valorile conferite în procesul educațional. Acesta include nu numai conținutul curriculumului, ci și procesele educaționale, metodele pedagogice și mediul în care se desfășoară educația, fie că este vorba de casă, școală sau în altă parte.

În timp ce articolul 28 se concentrează asupra obligațiilor statelor părți în legătură cu stabilirea sistemelor de învățământ și asigurarea accesului la acestea, articolul 29 paragraful (1) subliniază dreptul individual și subiectiv la o calitate specifică a educației. În concordanță cu accentul acordat de Convenție asupra importanței acțiunii în interesul superior al copilului, acest articol subliniază mesajul educației centrate pe copil: că obiectivul cheie al educației este dezvoltarea personalității, vocațiilor și aptitudinilor fiecărui copil, în semn de recunoaștere a faptului că fiecare copil are caracteristici, interese, aptitudini și nevoi unice de învățare. Astfel, curriculum trebuie să aibă o relevanță directă pentru contextul social, cultural, de mediu și economic al copilului și pentru nevoile sale prezente și viitoare și să țină cont pe deplin de capacitățile în evoluție ale copilului. Metodele de predare trebuie adaptate la diferitele nevoi ale diferiților copii. Educația trebuie, de asemenea, să vizeze asigurarea faptului că abilitățile esențiale de viață sunt învățate de fiecare copil și că niciun copil nu părăsește școala fără a fi echipat pentru a face față provocărilor la care se poate aștepta să se confrunte în viață. Abilitățile de bază includ nu numai alfabetizarea și calculul, ci și abilitățile de viață, cum ar fi capacitatea de a lua decizii bine echilibrate; de a rezolva conflictele într-un mod non-violent; și de a dezvolta un stil de viață sănătos, relații sociale bune

și responsabilitate, gândire critică, talente creative și alte aptitudini care oferă copiilor instrumentele necesare pentru a-și urmări opțiunile în viață.

Penitenciarul nr. 10 Goian

La momentul vizitei, orele de studii se desfășurau în regim online, în sala de studii. S-a observat că în clasă lipsec materialele informative, manuale, rechezitele necesare, precum și alte necesități care ar favoriza însușirea mai lesne a materiei dar și pentru buna desfășurare a procesului educațional.

Urmare a vizitelor efectuate și a discuțiilor cu minorii, s-au constatat mai multe probleme în realizarea dreptului la educație a minorilor deținuți. În cadrul convorbirilor atât copiii cât și administrația instituției penitenciare au comunicat că orele sunt organizate în format online pentru deținuți. Copiii, au susținut că conexiunea la internet este slabă fapt ce duce la întreruperea sau amânarea lecțiilor sau neînsușirea materiei predate. Lecțiile amânate din cauze tehnice nu sunt recuperate ulterior. În cadrul discuțiilor cu deținuții s-au constatat situații în care copii nu frecventează lecțiile din motiv că sunt implicați în alte activități (curățenie în cameră, baie, pe teritoriu, etc).

În același timp, minorii au declarat că profesorii nu le dau teme de pregătit pentru lecția următoare, astfel nefiind evaluat gradul de înțelegere a materiei dar și formarea unor competențe educaționale. În procesul de monitorizare a respectării dreptului la educație a copiilor aflați în custodia statului, a fost depistat un minor de 15 ani care nu este încadrat în procesul educațional din cauza tergiversării transferului actelor necesare de la o altă instituție penitenciară. Totodată, s-a invocat că predarea orelor are loc doar în limba română, în pofida faptului că în instituție sunt și minori vorbitori de limbă rusă.

Minorii vorbitori de limba rusă au declarat că nu dispun de suficiente cărți în limba rusă, iar cele din bibliotecă sunt vechi, fapt care se califică ca unul din criteriile de discriminare.

Copiii care au finalizat ciclul gimnazial, nu-și pot continua studiile la ciclul liceal. De menționat că probleme de acest gen au fost contatate și anterior iar pentru remedierea situației APDC a înaintat un șir de recomandări care se regăsesc în rapoartele tematice²³ elaborate la acest compartiment, precum și în rapoartele anuale, însă, care până în prezent rămân nesoluționate.

Copiii nu sunt asigurați cu rechizite școlare dar și materialele didactice necesare pentru desfășurarea orelor și pregătirea temelor pentru acasă.

O altă constatare gravă este și faptul reclamat de copii că pe parcursul anului de studii nu li s-a predat istoria, cu toate că pentru această disciplină, la final de an, este stabilit și examen. Se atestă că unii copii nu sunt încadrați nici în procesul educativ sau cursurile de formare profesională și nici în câmpul muncii.

²³ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/09/Respect_drept_copil_detentie_14.09.2020-.pdf

Copiii nu dispun de echipament sportiv necesar pentru antrenamente sau pentru a petrece util timpul liber.

Este de remarcat faptul pozitiv pe care copiii îl apreciază și anume că aflându-se în această instituție ei au avut posibilitatea să beneficieze de mai multe cursuri de dezvoltare profesională, cum ar fi frizer, bucătar, cizmar, etc. Copiii au afirmat cu certitudine că aflându-se la libertate ei vor profesa aceste meserii pe care le-au însușit. Totodată copiii au menționat că și-ar dori să urmeze și cursurile de lacătus-auto, mecanic-auto, sudor, dar, care în prezent, nu sunt desfășurate în instituția penitenciară.

În concluzia celor menționate, la compartimentul realizării dreptului la educație al copiilor precizăm că fiecare copil aflat la vârsta școlarizării obligatorii are dreptul la un nivel de educație corespunzător nevoilor și abilităților care să-l pregătească pentru întoarcerea în societate. Iar cei care doresc să-și continue studiile inclusiv și superioare, la fel, trebuie să le fie create condiții pentru realizarea acestui drept.

Potrivit art. 28 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului dar și a Regulilor de la Havana statul trebuie să depună toate eforturile pentru a facilita accesul copiilor aflați în detenție la programe educaționale adecvate. Educația trebuie asigurată în afara instituțiilor de detenție, în școli publice atunci, când acest lucru este posibil și, în orice caz, de către profesori calificați prin programe integrate în sistemul educațional al țării astfel, încât după eliberare copilul să își poată continua studiile fără dificultăți.

Penitenciarul nr.13

Din discuțiile purtate în cadrul vizitei, cu administrația instituției de detenție dar și cu copiii, am fost informați că pe parcursul anului de studii 2020-2021, orele educaționale s-au desfășurat online, cu prezența fizică în sala de studii, doar a copiilor, care sunt încadrați în procesul educațional.

Vizitând sala de studii, s-a observat că sunt manuale la unele discipline, dar despre care nu cunosc și nu le utilizează toți elevii. Se constată că lipsesc totalmente careva materiale informative suplimentare sau alte necesități pentru buna desfășurarea a procesului educațional, care ar influența la facilitarea însușirii materiei predate sau ar fi mai atractiv și motivant pentru copil.

În cadrul discuțiilor cu deținuții minori au fost reclamate mai multe probleme în realizarea dreptului la educație. Copiii nu cunosc orarul lecțiilor, acesta nefiind adus la cunoștința elevilor nici sub o formă și nici nu este plasat pentru informare.

De asemenea, unii minorii au menționat că nu frecventează lecțiile din motiv că nu sunt cointeresați, profesorii nu predau ore conform curiculei școlare dar le dau formal doar unele sarcini, spre exemplu, să copie anumite texte. Nici în această instituție penitenciară, profesorii nu dau teme de pregătit pentru lecția următoare, astfel, nefiind evaluat gradul de înțelegere a materiei predate dar și formarea unor competențe educaționale. La fel, unii elevi nu pot enumera obiectele care le sunt predate, și nici nu

cunosc profesorul, deoarece unele lecții, după cum au menționat copiii, sunt desfășurate de către angajatul penitenciarului, dna Elena, care îi asistă în asigurarea desfășurării procesului educațional.

Totodată, s-a invocat că predarea orelor are loc doar în limba română, în pofida faptului că în procesul educațional sunt încadrați și minori vorbitori de limbă rusă, fapt constatat și în Penitenciarul nr. 10 Goian.

Rămâne incertă situația privind asigurarea procesului educațional la nivel liceal, pentru elevii care deja au absolvit nivelul gimnazial și doresc să-și continue studiile, în următoarea treaptă.

Penitenciarul nr.11

Urmare a discuțiilor cu reprezentanții instituției de detenție dar și nemijlocit cu copiii referitor la realizarea dreptului la educație, s-a constatat că din cei 5 tineri deținuți în penitenciar, nu toți au fost încadrați în procesul educațional pe parcursul anului de studii 2020-2021. Copiii, care la momentul venirii în instituție aveau finalizate studiile la nivel gimnazial, nu au fost informați despre posibilitatea de a-și continua studiile în treapta liceală, în perioada aflării în detenție. Restul copii care nu au fost încadrați în procesul educațional au menționat că au venit deja la finalul anului de studii, însă, oricum, administrația instituției penitenciare le-a permis să asiste la orele de studii iar minorii au acceptat, deoarece oricum nu au alte ocupații și nu sunt încadrați în alte activități.

În acest sens, s-a atestat că rămâne incertă situația privind asigurarea procesului educațional la nivel liceal, pentru elevii care deja au absolvit nivelul gimnazial și doresc să-și continue studiile, în următoarea treaptă, aspect constatat și în cadrul Penitenciarului nr.10 și nr.13.

Prin urmare, e relevant de menționat că potrivit Regulilor de la Havana, statul trebuie să depună toate eforturile pentru a facilita accesul copiilor aflați în detenție la programe educaționale adecvate. Educația trebuie asigurată în afara instituțiilor de detenție, în școli publice atunci, când acest lucru este posibil și, în orice caz, de către profesori calificați prin programe integrate în sistemul educațional al țării astfel, încât după eliberare copilul să își poată continua studiile fără dificultăți.

În cadrul discuțiilor, tinerii au menționat că își doresc să participe la cursuri de dezvoltare profesională, însă nu au această posibilitate în instituția penitenciară. La acest subiect, administrația instituției penitenciare, a invocat că nu sunt desfășurate cursuri de dezvoltare profesională din motivul că instituția nu dispune de spații libere și nu sunt alocate mijloace financiare pentru aceste necesități.

În acest sens, Comentariul General nr. 10 al Comitetului ONU cu privire la drepturile copilului indică că: "Fiecare copil de vârstă școlară obligatorie are dreptul la o educație corespunzătoare nevoilor și abilităților sale și concepută pentru a-l pregăti pentru întoarcerea în societate; în plus, fiecare copil ar trebui, atunci când este cazul, să beneficieze de instruirea profesională în ocupații susceptibile, să-l pregătească pentru viitorul loc de muncă".

În contextul monitorizării nivelului de realizare a dreptului la educație a copiilor aflați în Penitenciarul nr. 11 s-au constatat mai multe probleme și anume: copiii nu cunosc orarul lecțiilor, acesta nu este afișat nici în sala de clasă nici în celulă; copiii nu dispun de rechizite școlare, și alte materiale didactice sau informaționale, necesare la lecții; lecțiile se desfășoară cu deținuți din diferite clase; lecțiile amânate, ulterior nu se recuperează; elevii nu dispun de manual etc.

Cu referire la asigurarea cu rechizite și alte necesități pentru desfășurarea procesului educațional, administrația P-11, a relatat că acestea sunt procurate din bugetul instituției destinat doar pentru birotica necesară administrației, iar în acest sens a evidențiat că în bugetul instituției nu sunt prevăzute finanțe pentru asigurarea necesităților specifice copiilor, inclusiv pentru realizarea dreptului la educație.

Vizitând sala de studii, s-au observat următoarele aspecte problematice: sunt manuale doar la unele discipline și acestea nu corespund curiumului și nici vârstei (manuale pentru clasa I –IV-a); majoritatea cărților pentru lectură nu sunt în grafie latină; lipsa materialelor informative suplimentare sau alte necesități pentru buna desfășurare a procesului educațional, care ar influența la facilitarea însușirii materiei predate sau ar fi mai atractiv și motivant pentru copil.

Deținuții au relatat că seara preferă să citească cărți, însă biblioteca nu dispune de cărțile solicitate de aceștia. Vizitând biblioteca, s-a constatat că este dotată cu cărți, ziare și alte materiale informative, dar majoritatea cărților nu sunt în grafie latină. Încăperea în care se află biblioteca este foarte mică și are un aspect neatractiv. Majoritatea cărților fiind din donațiile unor persoane. Discutând cu bibliotecara aceasta a menționat că deținuții minori nu manifestă interes pentru a lectura cărțile disponibile, deoarece acestea sunt vechi și depășite după conținut, or Regula 40 din Regulile penitenciare europene Rec(2006)2, susține că fiecare loc de detenție trebuie să aibă o bibliotecă pentru uzul tuturor categoriilor de deținuți, dotată suficient cu cărți instructive și recreative. Deținuții trebuie să fi e încurajați s-o folosească cât mai mult posibil. Angajatul instituției penitenciare a relatat că, la moment, biblioteca dispune doar de un set de cărți noi, care au fost obținute din donațiile oferite instituției penitenciare.

Conform Normelor Organizației Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate, adoptate de Adunarea Generală în rezoluția sa 45/113 din 14 decembrie 1990, stipulează că „Fiecare instituție de detenție trebuie să asigure accesul la o bibliotecă corespunzător dotată cu cărți și reviste atât pentru învățat, cât și pentru recreere și adecvate pentru minori, care trebuie încurajați și ajutați să le folosească.”

În concluzie, constatăm că monitorizând respectarea dreptului la educație a minorilor din detenție, au fost constatate un șir de nereguli și anume: imposibilitatea de a continua studiile la treapta liceală, nefășurarea unor ore de curs sau desfășurarea acestora cu abateri de la curricula școlară, lipsa manualelor conform nivelului de instruire, lipsa manualelor și a rechizitelor școlare, or realizarea deplină a dreptului la educație pentru copiii aflați în custodia statului, rămâne a fi unul esențial în dezvoltarea

potențialului precum și pentru reintegrarea acestuia cu succes în societate. În acest sens, Convenția ONU cu privire la drepturile copilului stipulează obligația statului de a depune toate eforturile pentru a facilita accesul tuturor copiilor aflați în detenție la educația corespunzătoare și de a crea condiții adecvate pentru buna desfășurarea acesteia.

❖ **RESPECTAREA DREPTUL LA ÎNTREVEDERI ȘI FAMILIE**

Regula 70 din Regulile penitenciare europene Rec(2006)2, stipulează că statul o atenție deosebită trebuie să se dea menținerii și îmbunătățirii relațiilor dintre deținut și familia sa, dacă acestea sunt de dorit în interesul celor două părți. În raportul eficiență-eficacitate, relația dintre minorul deținut și familia sa au impact semnificativ contribuind la starea psihico-emoțională a copilului.

În contextul dat, Comentariul General nr. 10 al Comitetului ONU cu privire la drepturile copilului indică că: ”Fiecare copil privat de libertate are dreptul de a menține contactul cu familia prin corespondență și vizite. Pentru a facilita vizitele, copilul ar trebui să fie plasat într-o unitate cât mai aproape de locul de reședință al familiei sale. Circumstanțele excepționale care pot limita acest contact ar trebui să fie clar descrise în lege și să nu fie lăsate la aprecierea autorităților competente.”

Comitetul atrage atenția statului și la Regulile Organizației Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate, adoptate de Adunarea Generală în rezoluția sa 45/113 din 14 decembrie 1990. Comitetul îndeamnă statele părți să pună în aplicare pe deplin aceste reguli, luând în considerare, de asemenea, în măsura în care este relevant, Normele minime standard pentru tratamentul deținuților (Normele de la Beijing).

Penitenciarul nr. 10

În contextul crizei pandemice, administrația instituției penitenciare cât și copiii au declarat că vizitele au fost interzise, dar menținerea contactului cu familia, rudele, comunicarea cu aceștia are loc prin intermediul apelurilor telefonice cu durata de 20 minute dar și prin intermediul software-ului Skype.

La acest compartiment, Ombudsmanul Copilului a atestat unele impedimente privitor la realizarea dreptului la familie a minorilor. Unii deținuți au relatat că nu au posibilitatea să telefoneze acasă din cauza lipsei cartei speciale pentru telefon, iar alții au declarat că scrisorile adresate familiilor lor nu au fost expediate, acest lucru având un impact semnificativ de negativ asupra stării psihico-emoționale a copilului aflat în detenție.

În acest context, în scopul realizării depline a dreptului de a comunica cu familia, Avocatul Poporului reiterează recomandările înaintate la începutul perioadei pandemice cu privire la examinarea oportunității de a fi mărit numărul discuțiilor telefonice din contul vizitelor care nu se efectuează în această perioadă de criză pandemică.

Totodată, Ombudsmanul Copilului constată că acești copii minorii nu sunt antrenați în activități, programe eficiente de resocializare pentru a fi reintegrați cu succes în societate/comunitate aceștia ajung să nu posede elementarul de cunoștințe de interacțiune cu mediul social.

O situație alarmantă o reprezintă grupul de copii care nu au pe nimeni în comunitate, nici familie și nici rude. Ajungând în libertate, fără studii finisate, fără loc de muncă, lipsă de experiență, lipsa surselor de venit, lipsa suportului material, financiar dar și psihologic, urmat de lipsuri și probleme, comit iarăși infracțiuni, fapt pentru care fiind condamnați revin în penitenciar, mediu deja cunoscut, cu reguli oarecum acceptate și asumate de către minori, iar penitenciarul devine pentru ei unicul mediu „normal” de existență. Lipsa perspectivei, a oportunităților sociale, oricât de modeste, a locurilor de muncă și stigmatizarea socială sunt problemele declarate cel mai des de copiii care au fost eliberați și care s-au întors în instituțiile de detenție.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului îndeamnă statul să revadă mecanismele naționale de protecție și integrare a copiilor care au ispășit pedeapsa penală, astfel încât acestea să corespundă cerințelor lor vitale, pentru a deveni membri activi ai societății. Statul trebuie să elaboreze un mecanism de protecție, pe lângă cel de control post-detenție, instituit prin Instituția Națională de Probațiune, pentru a ajuta copiii vizați să se integreze mai ușor în mediul social.

Penitenciarul nr.13

În scop de protecție, reieșind din situației creată de pandemie, administrația instituției penitenciare a restricționat întrevederile cu familia și rudele deținuților. Comunicarea copiilor a fost asigurată prin intermediul apelurilor telefonice, de două ori pe săptămână, cu durata de 20 minute, precum și prin intermediul software-ului Skype, similar deciziei adoptate de către administrația Penitenciarului nr.10.

Din convorbirile cu deținuții minori s-au constatat mai multe aspecte problematice ce țin de realizarea dreptului la familie. Mai mulți deținuți au afirmat că nu au posibilitatea să telefoneze acasă din cauza lipsei cartei speciale pentru telefon, deoarece nu dispun surse și posibilități financiare. În explicarea situației, administrația a argumentat că în acest scop nu sunt alocate resurse financiare, copilului fiindu-i oferit dreptul la doar un singur apel telefonic gratuit, cu durata de 5 minute, la momentul plasării în instituție, pentru a informa apropiații despre locul aflării acestuia. Situația respectivă, este contradictorie recomandărilor Avocatului Poporului, de a fi mărit numărul discuțiilor telefonice din contul vizitelor care nu au loc, în această perioadă, constatându-se că nu au fost identificate soluții și nici alte oportunități în acest sens.

Penitenciarul nr. 11

Administrația instituției penitenciare, similar deciziei Penitenciarului nr. 10 și nr.13, reieșind din recomandările Comisiei Situații Excepționale, a restricționat întrevederile cu familia și rudele deținuților.

Comunicarea copiilor fiind asigurată prin intermediul apelurilor telefonice, de două ori pe săptămână, cu durata de 20 minute, precum și prin intermediul software-ului Skype.

În cadrul vizitei, tinerii au comunicat că au posibilitatea de a trimite scrisori, dar nu preferă să le scrie, deoarece obișnuiesc să discute telefonic cu familia.

Din convorbirile cu tinerii s-a constatat că și în cadrul acestei instituții persistă problema imposibilității de a telefona acasă din cauza lipsei cartelei speciale pentru telefon, deoarece minorii nu dispun de surse și posibilități financiare pentru a o procura, constatându-se că nu au fost identificate soluții și nici alte oportunități în acest sens.

Totodată, un alt aspect constatat în instituțiile penitenciare vizitate, este sancționarea deținuților prin interzicerea vizitelor și a coletelor, aspect care contravine Regulilor și standardelor internaționale. În acest context Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, recomandă administrațiilor instituțiilor penitenciare de a găsi metode alternative de sancționare a copiilor pentru încălcări, dar care să fie în concordanță cu Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, regulile și standardele internaționale în domeniu.

Analizând gradul de respectarea a dreptului la familie și întrevederi, s-a conturat problema comună celor trei instituții monitorizate, și anume imposibilitatea deținuților minori de a telefona rudele sau familia ca urmare a nedeținerii cartelei telefonice și a resurselor financiare, interzicerea coletelor și a vizitelor. Totodată, este de apreciat faptul că a fost mărit numărul și durata apelurilor telefonice din contul vizitelor de scurtă durată, dar această acțiune este umbrată de imposibilitatea unor minori de a telefona familia.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a recomandat în calitate de măsură de recompensă, mărirea numărului de apeluri telefonice asigurate din contul ANP și asigurarea în măsura posibilităților, a convorbirilor prin intermediul rețelelor Viber, Skype sau Messenger a deținuților minori cu rudele lor din exterior. Ombudsmanul a evidențiat faptul că deși acțiunile date nu sunt prevăzute în normele legislative naționale, aceste acțiuni vin în concordanță cu recomandările Organizației Națiunilor Unite privind respectarea drepturilor persoanelor în detenție în perioada epidemiei Covid-19²⁴. De asemenea, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a reamintit Administrației Naționale a Penitenciarelor normele stipulate în Convenția ONU cu privire la drepturile copilului (în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993), Ansamblul Regulilor Minime cu privire la administrarea justiției pentru minori din 18 decembrie 2002 și Ansamblul de principii pentru protejarea tuturor persoanelor supuse unei forme oarecare de detenție sau încarcerare, care stabilesc imperativ respectarea drepturilor copiilor deținuți indiferent de situațiile excepționale care pot apărea.

²⁴ <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/COVID-19.aspx>

❖ RESPECTAREA DREPTULUI LA SĂNĂTATE

Articolul 24 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, prevede faptul că statele părți vor depune efort pentru a garanta că nici un copil nu este lipsit de dreptul de a avea acces la servicii de sănătate.

Conform Comentariului General nr. 15 (2013) a Comitetului ONU privind drepturile copilului care vizează „Dreptul copilului de a se bucura de cel mai înalt standard realizabil de sănătate” se menționează că „Copiii au dreptul la servicii de sănătate de calitate, inclusiv servicii de prevenire, promovare, tratament, reabilitare și îngrijiri paliative. La nivelul primar, aceste servicii trebuie să fie disponibile în cantitate și calitate suficiente, funcționale, la îndemâna fizică și financiară a tuturor secțiunilor populației copilului și acceptabile pentru toți.”

Convenția identifică interdependența și importanța egală a tuturor drepturilor (civile, politice, economice, sociale și culturale) care permit tuturor copiilor să își dezvolte abilitățile mentale și fizice, personalitățile și talentele în cea mai mare măsură posibilă. Nu doar dreptul copiilor la sănătate este important în sine, ci și realizarea dreptului la sănătate este indispensabilă pentru a se bucura de toate celelalte drepturi din Convenție. Mai mult, realizarea dreptului copiilor la sănătate depinde de realizarea multor alte drepturi subliniate în Convenție.

Comitetul în Comentariului General nr. 15 (2013) subliniază importanța interesului superior al copilului ca bază pentru toate procesele decizionale în ceea ce privește acordarea, reținerea sau încetarea tratamentului pentru toți copiii. Statele ar trebui să elaboreze proceduri și criterii pentru a oferi îndrumări lucrătorilor din domeniul sănătății pentru evaluarea interesului superior al copilului în domeniul sănătății, în plus față de alte procese formale, obligatorii, care sunt în vigoare pentru determinarea interesului superior al copilului.

În Comentariul său General nr. 4, Comitetul a subliniat interesul superior al copilului de a avea acces la informații corespunzătoare cu privire la problemele de sănătate. O atenție specială trebuie acordată anumitor categorii de copii, inclusiv copiilor din detenție. În cazul în care se are în vedere internarea sau plasarea într-o instituție, această decizie ar trebui luată în conformitate cu principiul interesului superior al copilului, înțelegând în primul rând că este în interesul tuturor copiilor să fie îngrijiți, pe cât posibil, în comunitate într-un cadru familial și, de preferință, în propria familie, cu sprijinul necesar pus la dispoziția familiei și a copilului.

Articolul 12 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, subliniază importanța participării copiilor, oferind copiilor posibilitatea de a-și exprima opiniile și de a lua în considerare aceste opinii în mod serios, în funcție de vârstă și gradul său de maturitate. Aceasta include opiniile lor cu privire la toate aspectele prevederilor în domeniul sănătății, inclusiv, de exemplu, ce servicii sunt

necesare, cum și unde sunt cele mai bine furnizate, bariere în calea accesului sau utilizării serviciilor, calitatea serviciilor și atitudinile profesioniștilor din domeniul sănătății, cum să consolideze capacitățile copiilor de a-și asuma un nivel crescut de responsabilitate pentru propria lor sănătate și dezvoltare și cum să îi implice mai eficient în furnizarea de servicii, în calitate de educatori de la egal la egal. Statele sunt încurajate să organizeze consultări participative periodice, adaptate vârstei și gradului de maturitate a copilului, și cercetări cu copiii, și să facă acest lucru separat cu părinții lor, pentru a afla despre provocările lor de sănătate, nevoile de dezvoltare și așteptările ca contribuția la proiectarea intervențiilor eficiente și a programelor de sănătate.

Regulilor nr. 22-26 din Regulile penitenciare europene Rec(2006)2, se stipulează că fiecare așezământ penitenciar trebuie să dispună cel puțin de serviciile unui medic calificat, care trebuie să aibă cunoștințe în psihiatrie. Asistența medicală trebuie organizată în legătură strânsă cu administrația generală a Serviciului sănătății comunității sau națiunii. Ea trebuie să cuprindă un serviciu de psihiatrie pentru diagnostic și dacă este cazul pentru tratamentul cazurilor de deficiență mintală. Pentru bolnavii care au nevoie de îngrijiri speciale trebuie să se prevadă transferul la așezămintele penitenciare specializate sau la spitale civile. Dacă tratamentul spitalicesc este organizat în așezământ, acesta trebuie prevăzut cu material, utilaj și produse farmaceutice care să permită de a se da tratamentul și îngrijirile adecvate deținuților bolnavi și personalul trebuie să aibă o suficientă pregătire profesională.

Orice deținut trebuie să beneficieze de îngrijirile unui stomatolog calificat. În așezămintele pentru femei trebuie să existe instalațiile speciale necesare pentru îngrijirea femeilor gravide și a celor care nasc sau au născut. În măsura posibilităților trebuie să se ia măsuri pentru ca nașterile să aibă loc într-un spital civil. Medicul trebuie să examineze fiecare deținut cât mai curând posibil după intrarea sa și ulterior, atât de des cât este necesar, în special în vederea depistării existenței posibile a unei maladii fizice sau mintale și să ia toate măsurile necesare.

Penitenciarul nr. 10 Goian

În cadrul discuțiilor, copiii au enunțat mai multe probleme ce țin de respectarea dreptului la sănătate. Unii copii care au acuzat dureri de cap, spate și dinți, dereglări ale somnului, nu sunt examinați de medicii de profil. Au fost copii care au reclamat probleme de ordin psihiatric, neurologic, menționând că anterior, aflându-se la libertate au primit tratamentul corespunzător dar în instituția de detenție nu sunt examinați și nici nu li se oferă careva tratament.

Pentru orice problemă de sănătate li se oferă doar pastile pentru durere de cap. Solicitarea de a fi transferați în cadrul instituției penitenciare nr. 16 Pruncul, pentru investigații și tratament, le este de regulă, refuzată sau ignorată. Totodată, copiii au menționat că adresându-se cu careva probleme de sănătate la medicul din instituție, nu sunt informați clar și pe înțelesul lor asupra problemei de sănătate pe

care o au și tratamentul pe care este necesar să-l urmeze ducând astfel la nerespectarea dreptului pacientului de a fi informat.

Se atestă încălcări a prevederilor referitor la informarea părinților despre problemele de sănătate a copiilor, acesta devenind și mai acută, în perioada pandemică. Conform art. 26, 27, 28, 37, 40 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului și a Regulilor de la Beijing tinerii cazați în instituții de detenție vor primi ajutorul, protecția și întreaga asistență pe plan social, educativ, profesional, psihologic, medical și fizic care le poate fi necesară în funcție de vârstă, sex, personalitate și în interesul dezvoltării lor armonioase, iar în contextul vizitei efectuate s-a constatat încălcarea acestor reguli și prevederi.

Penitenciarul nr.13 Chișinău

Minorii din cadrul instituției și-au exprimat indignarea privind calitatea asistenței medicale din penitenciar. Copiii relatează că de câte ori solicită asistența medicală fie că aceasta le este oferită cu întârziere sau nu le este oferită deloc. Copiii invocă dureri de rinichi, inimă, picioare, dinți, burtă, spate, cap, însă, indiferent de problema de sănătate pe care o au, medicii le oferă doar pastile „Paracetamol” cu explicația de rigoare: ”cum vreți, așa-i în pușcărie”.

Copiii au relatat că sunt examinați medical doar la intrare în instituția penitenciară iar ulterior, după cum s-a menționat chiar și dacă solicită examinarea și asistența medicală, acesta nu le este oferită, din care considerente deținuții renunță a se mai adresa la medic. În calitate de exemplu, unul dintre minori a relatat următoarele: ”Mă simțeam rău, din cauza problemelor la rinichi. Urma să fac câteva analize, dar pe care am uitat să le dau. Ulterior, medicul mi-a spus că rezultatele analizelor mele sunt bune. Cu toate că eu nici nu dădusem aceste analize”.

Referitor la neacordarea asistenței medicale, administrația penitenciarului a explicat că dacă dimineața la apel, deținutul nu a invocat probleme de sănătate și nu a solicitat asistența medicului, atunci nu are de unde să se cunoască acest fapt.

În acest context, argumentele respective sunt neplauzibile deoarece apariția problemelor de sănătate nu poate fi un factor controlat sau programat. Asistența medicală rămâne a fi o necesitate stringentă care nu suportă amânare sau neglijare, acest fapt fiind totalmente în detrimentul interesului superior al copilului și asigurării bunăstării acestuia, care include și sănătatea acestuia. La fel, ca și în Penitenciarul 10, se atestă că copiii nu sunt informați clar și pe înțelesul lor asupra problemei de sănătate pe care o au și tratamentul pe care este necesar să-l urmeze ducând astfel la nerespectarea dreptului pacientului de a fi informat. La acest compartiment, se ignoră totalmente, dreptul părinților de a fi informați referitor la problemele de sănătate pe care le acuză copilul aflat în detenție, precum și tratamentul pe care acesta este necesar să-l urmează. Și la acest compartiment, Avocatul Copilului reiterează prevederile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului care obligă statul de a oferi

ajutor, protecție și întreaga asistență, inclusiv, medicală și reabilitare în plan psihologic atât de esențiale pentru copil.

Penitenciarul nr. 11 Bălți

Unii tineri în cadrul audierilor au invocat că frecvent au dureri de cap și spate, dereglări ale somnului, iar pentru diminuarea simptomelor li se oferă doar pastile pentru durere de cap și uneori li se administrează injecții. Au fost deținuți care au reclamat probleme respiratorii, de ordin psihiatric și neurologic, menționând că anterior, aflându-se la libertate au primit tratamentul corespunzător, dar în instituția de detenție nu li se oferă careva tratament. În cadrul interviuării tinerilor, unii au relatat că mai bine nu comunică ce îi deranjează, deoarece oricum nu sunt examinați corespunzător și nu primesc asistența necesară din partea medicului. La fel, ca și în Penitenciarul nr. 10 și nr. 13, se atestă că deținuții nu sunt informați clar și pe înțelesul lor asupra problemei de sănătate pe care o au și tratamentul pe care este necesar să-l urmeze, ceea ce duce la nerespectarea dreptului pacientului de a fi informat.

În cadrul vizitei, au fost văzute toate 6 blocuri medicale. Potrivit informației prezentate de asistenta medicală, în cadrul instituției penitenciare, activează: medic generalist, imagist, fiziatru, ginecolog, stomatolog, un farmacist și un laborant radiologic.

În acest context, este de remarcat că lipsa psihiatrului sau al altui specialist nu poate constitui un impediment la acordarea asistenței medicale corespunzătoare, deoarece apariția problemelor de sănătate nu poate fi un factor controlat sau programat, problemele de ordin medical necesită intervenție rapidă. Asistența medicală rămâne a fi o necesitate stringentă care nu suportă amânare sau neglijare, acest fapt fiind totalmente în detrimentul interesului superior al copilului și asigurării bunăstării acestuia, care include și sănătatea acestuia.

La acest compartiment, Avocatul Copilului reiterează prevederile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului care obligă statul de a oferi ajutor, protecție și întreaga asistență, inclusiv, medicală și reabilitare în plan psihologic atât de esențiale pentru copil.

❖ PROTECȚIA ÎMPOTRIVA TORTURII ȘI ALTOR RELE TRATAMENTE

Evoluția cadrului juridic internațional demonstrează o puternică preocupare a instituțiilor de protecție a drepturilor omului în privința violenței împotriva copiilor privați de libertate. Există câteva documente internaționale care stabilesc o serie de obligații de ordin instituțional, jurisdicțional și de substanță, menite să prevină și să ofere remedii contra torturii și altor forme de rele tratamente: CEDO, Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, Convenția ONU cu privire la drepturile copilului (articolul 37), Convenția Europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante. Prevederi specifice se conțin în Liniile directoare ale Consiliului Europei privind justiția prietenoasă copilului și în Comentariile generale nr.8,

10 și 13 ale Comitetului ONU pentru Drepturile Copilului, care unanim se referă la obligația Statului-parte de a asigura ca nici un copil să nu fi e supus la tortură, la pedepse sau la tratamente crude, inumane sau degradante.²⁵

Comentariul General nr.8 privind dreptul copilului la protecție împotriva pedepselor corporale și a altor forme de pedeapsă crude sau degradante reiterează că Comitetul subliniază că eliminarea pedepselor violente și umilitoare a copiilor, prin reforma legislativă și alte măsuri necesare, este o obligație imediată și necalificată a statelor părți. Acesta subliniază că alte organe din tratate, inclusiv Comitetul pentru drepturile omului, Comitetul pentru drepturile economice, sociale și culturale și Comitetul împotriva torturii, au reflectat aceeași opinie în observațiile lor finale privind rapoartele statelor părți în cadrul instrumentelor relevante, recomandând interdicția și alte măsuri împotriva pedepselor corporale în școli, sisteme penale și, în unele cazuri, în familie. De exemplu, Comisia pentru drepturile economice, sociale și culturale, în comentariul său general nr. 13 (1999) privind „Dreptul la educație”, a declarat: „În opinia comitetului, pedeapsa corporală este incompatibilă cu principiul fundamental de bază a legislației internaționale privind drepturile omului, consacrat în Preambulele Declarației Universale și ambele Convenții: demnitatea individului. Alte aspecte ale disciplinei școlare pot fi, de asemenea, incompatibile cu disciplina școlară, inclusiv umilirea în public.

Conform Regulii nr. 33 din Regulile penitenciare europene, instrumentele de constrângere ca: lanțuri, cătușe, nu trebuie să fie aplicate ca sancțiuni. Lanțurile și cătușele nu vor fi folosite nici ca mijloace de constrângere. Celelalte instrumente de constrângere nu pot fi folosite decât în cazurile de strictă necesitate.

Articolul 37 al Convenției ONU cu privire la drepturile copilului solicită statelor să se asigure că „nici un copil să nu fie supus la tortură, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante”. Aceasta este completată și extinsă de articolul 19, care impune statelor să „întreprindă toate măsurile legislative, administrative, sociale și educaționale corespunzătoare pentru a proteja copilul de orice formă de violență fizică sau mentală, vătămare sau abuz, neglijare sau tratament neglijent, maltratare sau exploatare, inclusiv abuzuri sexuale, în timp ce se află în grija părinților, a tutorelui legal sau a oricărei alte persoane care are grijă de copil”. Nu există nici o ambiguitate: „toate formele de violență fizică sau mentală” nu lasă loc nici unui nivel de violență legalizată împotriva copiilor. Pedeapsa corporală și alte forme de pedeapsă crude sau degradante sunt forme de violență și statele trebuie să întreprindă toate măsurile legislative, administrative, sociale și educaționale corespunzătoare pentru a le elimina.

²⁵ Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, Comentariul general nr. 8 „Dreptul copilului la protecție împotriva pedepselor corporale și altor pedepse cu cruzime sau degradante”; Comentariul general nr. 10 „Drepturile copiilor în justiția juvenilă”, Comentariul general nr. 13 „Dreptul copilului la protecție împotriva tuturor formelor de violență”

Articolul 39 al Convenției impune statelor să întreprindă toate măsurile corespunzătoare pentru a promova recuperarea fizică și psihologică și reintegrarea socială a unui copil victimă a „oricărei forme de neglijare, exploatare sau abuz; tortură sau orice altă formă de pedeapsă sau tratament crud, inuman sau degradant”. Pedeapsa corporală și alte forme degradante de pedeapsă pot provoca daune grave dezvoltării fizice, psihologice și sociale a copiilor, necesitând o sănătate corespunzătoare și alte îngrijiri și tratamente. Acest lucru trebuie să aibă loc într-un mediu care favorizează sănătatea integrală, respectul de sine și demnitatea copilului și să fie extins, după caz, la grupul familial al copilului. Ar trebui să existe o abordare interdisciplinară pentru planificarea și furnizarea de îngrijire și tratament, cu pregătire specializată a profesioniștilor implicați. Opiniile copilului ar trebui să fie luate în considerare cu privire la toate aspectele tratamentului lor și la revizuirea acestuia.

Penitenciarul nr.10 Goian

În cadrul elaborării Raportului din 2020²⁶, au fost intervievați 18 minori din cadrul Penitenciarului nr.10, dintre care 5 au declarat că nu se simt în siguranță în cadrul penitenciarului, 5 au fost amenințați iar 3 dintre ei au fost loviți de către polițiști sau angajații penitenciarului. În cadrul audierilor pentru elaborarea raportului din anul precedent, minorii au declarat că au fost amenințați și bătuți de colaboratori și de alți semenii ai lor. Din spusele copiilor, au fost cazuri când copiii au dormit pe rând, pentru a se păzi unul pe altul.

În cadrul audierilor din luna mai 2021, copiii au reclamat repetat că sunt abuzați de către alți copii. Frecvente sunt și cazurile în care minorii sunt amenințați, umiliți sau înjosiți, agresați verbal de către angajații instituției penitenciare. Copiii care au fost victime ale abuzului nu beneficiază de evaluare și asistență psihologică.

În urma examinării registrelor de leziuni și automutilări, s-a constatat că nu toate cazurile de abuz se raportează sau sunt înregistrate și examinate corespunzător iar aceasta denotă lipsa mecanismului de protecție față de abuz și neglijare a copiilor, în perioada aflării în instituția de detenție. În aceste condiții se atestă încălcarea prevederilor 19 și 39 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului. Lipsește până în prezent mecanismul de depunere a plângerilor despre care fapt anterior a atenționat APDC, CpPT și DPT a OAP. Aceasta îi descurajează pe copii să denunțe cazurile de încălcare a drepturilor, făcându-i și mai vulnerabili în situația în care se află, or existența unui mecanism de depunere a plângerilor pentru copiii aflați în detenție este unul din cei 15 indicatori ai Națiunilor Unite pentru evaluarea sistemului de justiție juvenilă. Dreptul deținuților de a formula cereri și reclamații, de a cunoaște motivele respingerii și de a introduce recurs în fața unei autorități independente, constituie standardul internațional consfințit în Convenția ONU privind drepturile copilului (articolul 37), Recomandarea (2006)2 referitoare la regulile

²⁶ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/09/Respect_drept_copil_detentie_14.09.2020-.pdf

penitenciare europene (punctul 70), Recomandarea (2005)5 cu privire la drepturile copiilor instituționalizați, Comentariile generale nr. 8, 10 și 13 ale Comitetului ONU pentru Drepturile Copilului.

În contextul celor menționate, s-a constatat un regres în respectarea drepturilor copiilor din instituția penitenciară vizată în contextul crizei pandemice.

Penitenciarul nr.11 Bălți

În cadrul discuțiilor purtate cu tinerii din instituția penitenciară, au fost întrebați despre cauzele leziunilor de pe corpul acestora, precum și natural or. Aceștia au afirmat că nu s-au automutilat și nu le-au fost cauzate careva leziuni, deși informațiile operative din cadrul notelor informative susțin contrariul.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului este îngrijorat de numărul mare de incidente cu minorii care se află în instituțiile penitenciare și la care se atestă leziuni corporale cauzate în circumstanțe și motive necunoscute. Este de evidențiat că în asemenea situații, de către instituția de detenție, examinarea acestor cazuri se limitează doar la documentarea formală a incidentului. Faptul că minorul subscrive „că nu are pretenții către administrație” reprezintă pentru instituția de detenție, cel mai important temei de a nu iniția examinarea cauzelor.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră că pentru excluderea oricăror interpretări nejustificate, în scopul diminuării acestui fenomen și prevenirii pe viitor, se necesită o examinare detaliată a fiecărui caz în parte, cu întreprinderea măsurilor care se impun, și responsabilizarea celor care se fac vinovați.

În acest context, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului atenționează asupra faptului că pe perioada aflării copilului în custodia statului, administrația penitenciarului este responsabilă de integritatea fizică/psihică și însuși de viața acestor minori.

Penitenciarul nr. 13

Discutând cu minorii deținuți, asupra sursei provenienței leziunilor și referitor la cauzele automutilării, ultimii au afirmat că acestea sunt urmare a condițiilor în care se dețin și anume: spațiu insuficient, mobilier deteriorat, lipsă sursei de lumină, proasta calitate a alimentației, timp limitat (odată în săptămână sau două săptămâni) pentru plimbări, lipsa asistenței medicale, lipsa asistenței psihologice, lipsa de comunicare cu membrii familiei, și a informației despre situația acestora, precum și lipsa de oportunități pentru a-și dezvolta potențialul, lipsa unei ocupației, etc., iar toate acestea împreună influențează asupra stării psihice și psihologice ale acestora, creându-le o stare de destabilizare și demoralizare.

Minorii au menționat că condițiile deplorabile în care se dețin precum și atitudinea negativă pe care o au din partea angajaților penitenciarului, cu care vin în contact, sunt unii din factorii care le provoacă stare de deznădejde, lipsă de speranță, din care cauză aflându-se în stres permanent, recurg la acțiuni de automutilare.

Urmare a examinării cazurilor respective, se constată faptul că instituția de detenție se atîrnă formal față de incidentele unde sînt prezente echimoze/leziuni corporale, administrația nu manifestă nici un interes de a investiga sursa și cauza acestora și nu întreprinde nimic pentru a preveni astfel de cazuri.

În acest sens, este imperios necesar ca administrația penitenciarului să se mobilizeze în investigarea tuturor incidentelor de acest gen, cu întreprinderea tuturor măsurilor care se impun, deoarece tolerarea în continuare duce la pericole iminente pentru sănătatea și viața minorilor deținuți.

Direcția drepturile copilului din cadrul Oficiului Avocatului Poporului, în activitatea din anul 2020, ca și în anii precedenți, a monitorizat respectarea drepturilor copilului în sistemul național de justiție juvenilă.

Subliniem faptul că Convenția ONU cu privire la drepturile copilului impune statului, prin prevederile din articolul 40, să întreprindă toate măsurile necesare ca să acorde o protecție corespunzătoare copiilor care sunt referiți către sistemul de justiție național. Punerea în aplicare a acestor garanții pentru copii are câteva aspecte specifice care sunt imperative pentru stat. În acest context, o condiție esențială pentru o implementare corectă și eficientă a acestor drepturi sau garanții este calitatea și capacitatea persoanelor implicate în administrarea justiției pentru minori. Formarea profesioniștilor, cum sunt polițiștii, procurorii, judecătorii, ofițerii de probă, lucrătorii sociali și alții, este determinantă și ar trebui să fie organizată într-un mod sistematic și continuu. Acești profesioniști ar trebui să fie bine informați despre copil, în special despre dezvoltarea fizică, psihologică, psihică și socială a copilului/adolescentului, precum și despre nevoile speciale ale copiilor vulnerabili.

În perioada 2016-2020, Direcția drepturile copilului a monitorizat și continua a monitoriza sistemul penitenciar din Republica Moldova prin prisma incidentelor de automutilare, depistarea cu leziuni corporale, altercații, decese și/sau tentative de suicid în rândul deținuților minori.

	Tentative de sinucidere	Automutilări	Altercații între minori	Leziuni depistate la minori
2016	0	18	11	4
2017	0	17	2	10
2018	1	24	2	8
2019	0	1	1	6
2020	0	2	0	8

Tab. 1 Cazuri raportate de Oficiul Rîșcani al Procuraturii Chișinău vizând Penitenciarul nr. 10 Goian

	Tentative de sinucidere	Automutilări	Altercații între minori	Leziuni depistate la minori
2016	0	18	10	13
2017	0	17	2	8
2018	1	24	2	8
2019	0	1	1	6
2020	0	2	1	7

Tab. 2 Cazuri raportate de administrația Penitenciarului nr. 10 Goian

Confruntând datele recepționate, constatăm diferențe în raportare manifestate prin faptul că:

- în anul 2016, administrația penitenciarului a raportat 10 cazuri de altercații între minorii deținuți pe când Procuratura oficiului Rîșcani- 11 cazuri;
- în anul 2020, administrația penitenciarului a raportat 1 caz de altercații între minorii deținuți pe când Procuratura oficiului Rîșcani nu a raportat nici un caz;
- în anul 2016, administrația penitenciarului a raportat 13 cazuri de depistare a leziunilor la minorii deținuți pe când Procuratura oficiului Rîșcani, doar 4 cazuri;
- în anul 2017, administrația penitenciarului a raportat 8 cazuri de depistare a leziunilor la minorii deținuți pe când Procuratura oficiului Rîșcani- 10 cazuri;
- în anul 2020, administrația penitenciarului a raportat 7 cazuri de depistare a leziunilor la minorii deținuți pe când Procuratura oficiului Rîșcani- 8 cazuri;

	Tentative de sinucidere	Automutilări	Altercații între minori	Leziuni depistate la minori
2016	0	6	Nu este evidență	Nu este evidență
2017	0	4	Nu este evidență	Nu este evidență
2018	1	4	Nu este evidență	Nu este evidență
2019	0	4	Nu este evidență	Nu este evidență
2020	0	2	Nu este evidență	2

Tab. 3 Cazuri raportate de administrația Penitenciarului nr. 13 Chișinău

	Tentative de sinucidere	Automutilări	Altercații între minori	Leziuni depistate la minori
2016	0	6	Nu au fost raportate	Nu au fost raportate
2017	0	4	Nu au fost raportate	Nu au fost raportate
2018	1	4	Nu au fost raportate	Nu au fost raportate
2019	0	4	Nu au fost raportate	Nu au fost raportate
2020	0	2	Nu au fost raportate	2

Tab. 4 Cazuri raportate de Oficiul Centru al Procuraturii Chișinău vizând Penitenciarul nr. 13 Chișinău

Analizând datele recepționate, constatăm că Penitenciarul nr. 13 Chișinău nu duce evidența incidentelor și cazurilor care vizează minorii care se dețin în instituție, ci doar o evidență generală. În acest sens nu poate fi dusă o evidență sau statistică a cazurilor de automutilare, tentativelor de suicid, altercațiilor în rândul minorilor sau depistarea acestora cu leziuni corporale. Totodată este susceptibil faptul că în perioada 2016-2020, către Oficiul Centru al Procuraturii Chișinău nu a fost raportat nici un caz de altercații între minori, precum și în perioada 2016-2019, nu a fost raportat nici un caz de depistare a minorilor cu leziuni corporale.

	Tentative de sinucidere	Automutilări	Altercații între minori	Leziuni depistate la minori
2016	0	0	0	0
2017	0	0	0	0
2018	0	0	0	1
2019	0	0	0	0
2020	0	3	0	0

Tab. 5 Cazuri raportate de Procuratura Hîncești vizând Penitenciarul nr. 7 Rusca

	Tentative de sinucidere	Automutilări	Altercații între minori	Leziuni depistate la minori
2016	0	0	0	0
2017	0	0	0	0
2018	0	0	0	0
2019	0	0	3	0
2020	0	3	0	0

Tab. 6 Cazuri raportate de administrația Penitenciarului nr. 7 Rusca

Confruntând datele recepționate, constatăm diferențe în raportarea cazurilor manifestate prin faptul că:

- în anul 2019, administrația penitenciarului a raportat 3 cazuri de altercații în rândul minorelor deținute pe cînd Procuratura Hîncești nu a raportat nici un caz;
- în anul 2018, Procuratura Hîncești a raportat un caz de depistare a leziunilor corporale în rândul deținuților minore, dar administrația penitenciarului nu a raportat nici un caz;

	Tentative de sinucidere	Automutilări	Altercații între minori	Leziuni depistate la minori
2016	0	0	Nu este indicat în raport	Nu este indicat în raport
2017	0	0	Nu este indicat în raport	Nu este indicat în raport
2018	0	0	Nu este indicat în raport	4
2019	0	0	Nu este indicat în raport	2
2020	0	3	Nu este indicat în raport	1

Tab. 7 Cazuri raportate de Procuratura Bălți vizând Penitenciarul nr. 11 Bălți

	Tentative de sinucidere	Automutilări	Altercații între minori	Leziuni depistate la minori
2016	0	1	0	1
2017	0	2	1	6
2018	0	1	1	9
2019	0	1	0	3
2020	1	7	0	1

Tab. 8 Cazuri raportate de administrația Penitenciarului nr. 11 Bălți

Analizând datele recepționate, constatăm că Procuratura Bălți nu furnizat toate datele solicitate de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, ceea ce sugerează ideea că instituția nu deține date și nu duce evidența cazurilor de altercații între minorii deținuți precum și cazurile de depistare a minorilor cu leziuni corporale. În acest context se prezumă că instituția nu duce evidența incidentelor și cazurilor care vizează minorii care se dețin în instituție, ci doar o evidență generală. În acest sens nu poate fi dusă o evidență sau statistică a cazurilor de altercațiilor în rândul minorilor sau depistarea acestora cu leziuni corporale. Totodată au fost constatate diferențe în raportarea cazurilor manifestate prin faptul că:

- în anul 2020, administrația penitenciarului a raportat un caz de tentativă de suicid, dar procuratura nu a raportat nici un caz;
- pentru perioada anilor 2016-2019, procuratura nu a raportat nici un caz de automutilare, pe când pentru aceeași perioadă administrația penitenciarului a raportat 5 cazuri per total, câte un caz pentru anii 2016, 2018 și 2019 și 2 cazuri pentru anul 2017;
- pentru anul 2020, procuratura a raportat 3 cazuri de automutilare, cu 4 mai puțin decât cazurile raportate de administrația penitenciarului;
- pentru anii 2018 și 2019, procuratura a raportat 4 și respective 2 cazuri de depistare a leziunilor corporale în rândul minorilor deținuți pe când administrația penitenciarului pentru aceeași ani a raportat 9 și respective 3 cazuri.

Din audierile desfășurate copiii indică faptul că înșiși unii colaboratori pot genera situații de conflict între copiii deținuți, „în scopuri profilactice”. Astfel, menționăm faptul că detenția răspunde rareori necesităților specifice ale copiilor ca grup sau la nivel individual, inclusiv necesității de educație adecvată, contact cu familia și comunitatea, sport, recreere ș.a.

Dimpotrivă, aceasta agravează adesea vulnerabilitatea lor, expunându-i mai multor forme și situații de risc, cum ar fi discriminarea, abuzul, violența, condițiile de viață precare, îngrijirea medicală și nutriția inadecvate. Atunci când sunt lipsiți de libertate, aceștia sunt, de asemenea, expuși riscului de auto-vătămare sau chiar de sinucidere.

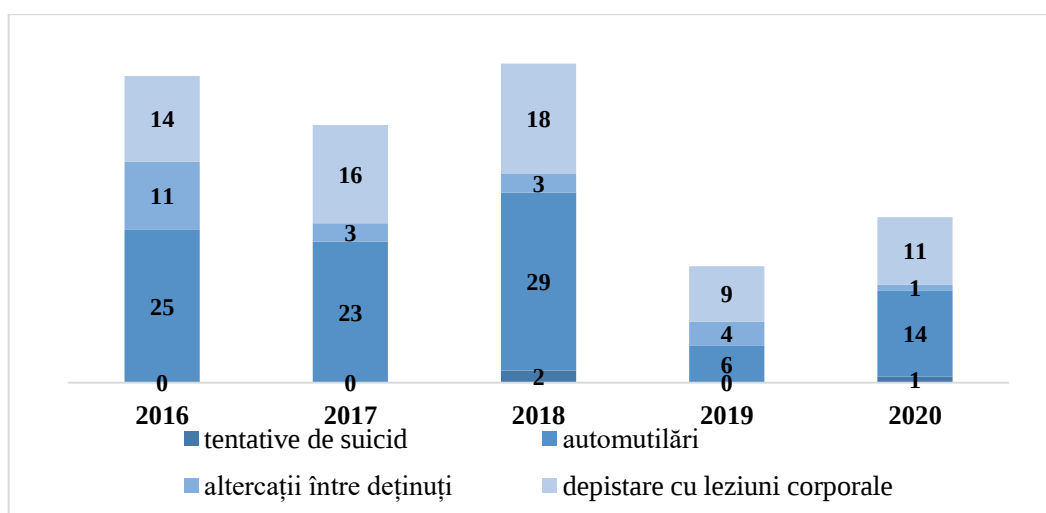

Fig. 1. Evoluția cazurilor tentativelor de suicid, automutilărilor, altercațiilor între deținuți și depistarea leziunilor corporale în perioada 2016-2020 ²⁷

Urmare a sintezelor operative, Oficiul Avocatului Poporului, în perioada primului trimestru 2021, a înregistrat 20 cazuri de incidente față de minorii aflați în detenție în instituțiile penitenciare nr. 10, nr. 11, nr. 13 și nr. 16, precum: violența din partea adulților, ridicarea obiectelor interzise din celule, aplicarea forței fizice pentru nesupunere, minor cu leziuni adus de poliție, arsură termică, tentative de automutilare, etc.²⁸ În cadrul vizitei efectuate de către reprezentanții Oficiului Avocatului Poporului, administrația P-11, a explicat că nu au fost aplicate mijlocele speciale sau forța asupra minorilor aflați în detenție. Conflictele apărute sunt soluționate prin discuții și compromisuri. Lucrătorul medical a relatat că, de cele mai dese ori, proveniența leziunilor și cauzele automutilării, sunt acțiuni întreprinse de către deținuți ca dezacord cu sentința de condamnare, iar toate cazurile sunt înregistrare în registre.

Pe parcursul trimestrului doi²⁹ al anului 2021, au fost înregistrare 13 cazuri de incidente în rândul minorilor aflați în detenție în penitenciarele nr. 10 nr. 13, și nr. 5. Aceste incidente vizează, depistarea cu leziuni (7 cazuri), aplicarea forței fizice asupra minorului (2 cazuri), autovătămare în semn de protest (4 cazuri).

²⁷ Datele vizează Penitenciarele nr. 7- Rusca, 10- Goian, nr. 11- Bălți și nr. 13- Chișinău.

²⁸ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/04/Raport_trimestrial_siguranta_penitenciar_ian-martie2021_final.pdf

²⁹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/07/raport_ANP_apr-iunie2021.pdf

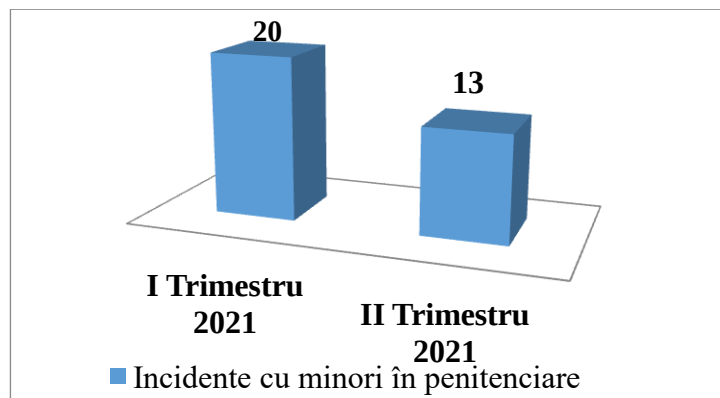

Fig. 2 Incidente cu minorii în detenție în primul semestru al anului 2021

Din figura de mai sus constatăm o ușoară îmbunătățire a situației, totuși, raporatea unui număr mare de incidente relevă lipsa compromisului între minorii din detenție și angajații instituțiilor penitenciare sau situația precară a minorilor urmare pentru care aceștia își provoacă leziuni.

În urma analizei comparative, se observă o descreștere a cazurilor în perioada 2019-2020, dar totuși țin să consider că prezentele date nu reflectă situația de facto a cazurilor, întrucât în procesul de colectare și analiză a datelor s-a observat o discrepanță între datele oferite de instituțiile penitenciare și procuraturile de circumscripție, relevând faptul că nu toate cazurile sunt raportate către procuratura, fie că procuratura nu duce o evidență strictă a cazurilor. Pe de altă parte se observă o dinamică negativă, manifestată prin creșterea incidentelor care vizează minorii din custodia statului. Astfel în 2020, se atestă o creștere cu circa 8 cazuri mai mult față de 2019, dar cu 25 mai puține față de 2018 și cu 15 mai puține față de 2017, în 2016 fiind raportate 50 cazuri per total în cele patru penitenciare analizate.

Îngrijorător este numărul mare de incidente cu minorii care se află în custodia statului, la care se atestă leziuni corporale cauzate în circumstanțe și motive necunoscute. Este de menționat că în asemenea situații, de către instituția de detenție, examinarea acestor cazuri se limitează doar la documentarea incidentului și acordarea asistentei necesare, iar faptul că minorul subscrie "că nu are pretenții către administrație" reprezintă pentru instituția de detenție, cel mai important temei de a nu iniția examinarea cauzelor. De asemenea, incertitudini din care apar întrebări sunt și explicațiile minorilor, referitor la proveniența leziunilor, spre ex. căderea de pe patul de la et.II, lovituri de pat, masă, etc, ceea ce pot fi considerate afirmații naive și necredibile.

Tolerarea în continuare a acestei situații duce la agravarea stării de vulnerabilitate a copiilor, expunându-i mai multor forme și situații de risc și abuz asupra acestora. Excluderea oricăror interpretări nejustificate, în scopul diminuării acestui fenomen și prevenirii pe viitor, se necesită o examinare detaliată a fiecărui caz în parte, cu întreprinderea măsurilor care se impun, și responsabilizarea celor care se fac vinovați.

Urmare monitorizării acestui compartiment, și analizând motivele de automutilare în rândul minorilor deținuți acestea sunt reflectate prin dorința de a atrage atenția la propria persoană, invocând cel mai frecvent dezacordul cu condițiile de detenție sau în general fără a indica careva motive. Minorii fac parte dintr-o categorie specială de deținuți din prisma stării psiho-emoționale având nevoie de un tratament specific din partea agenților statului în vederea depășirii stării de izolare de societate în rezultatul ispășirii pedepsei pentru faptele infracționale săvârșite.

În cadrul monitorizării s-a constatat că Administrația Penitenciarului nr. 13 Chișinău efectuează doar evidența generală a acestor cazuri de altercații și depistarea detinuților cu leziuni, nu și pe categorii aparte. Astfel nu este dusă o evidență și statistică a cazurilor de altercații și depistarea detinuților cu leziuni în rândul minorilor.

În procesul de solicitare a datelor, s-a constatat că Oficiul Rîșcani al Procuraturii Chișinău nu duce o evidență strictă a notelor informative parvenite de la Penitenciarul nr. 10 Goian. În cadrul unei discuții cu reprezentantul penitenciarului, dânsul a menționat că procuratura le-a solicitat datele pentru a răspunde interpelării Avocatului Poporului pentru drepturile copilului.

Confruntând datele obținute de la administrația penitenciarelor și celor de la procuratura de circumscripție s-a constatat că există diferențe în cazurile raportate. Astfel se prezumă faptul că nu toate cazurile sunt raportate de către administrația penitenciarelor vizate, precum și faptul că procuraturile de circumscripție nu duc o evidență strictă a cazurilor reieșind din notele informative recepționate de la penitenciare.

La fel, s-a constatat că Penitenciarul nr. 11 Bălți și Penitenciarul nr. 13 Chișinău nu duc o evidență a datelor dezagregate minori-maturi, ci doar o evidență generală.

În Rapoartele anuale ale Administrației Naționale a Penitenciarelor nu sunt reflectate datele privind tipurile de incidente în rândul minorilor și numărul acestora pentru fiecare instituție de detenție. Lipsește evidența clasificată a deținuților minori după termenul de aflare în detenție și gravitatea infracțiunii săvârșite.

În majoritatea notelor informative recepționate este indicat faptul că minorul care s-a automutilat, a fost depistat cu leziuni corporale sau a avut o tentaivă de suicid nu are pretenții față de administrația penitenciarului. În acest context, se prezumă faptul că se tăinuiesc cauzele reale ale incidentelor sau se fac presiuni pe minori pentru a renunța la obiecții.

Tolerarea în continuare a investigării superficiale a incidentelor în rândul minorilor duce la agravarea stării de vulnerabilitate a copiilor, expunându-i mai multor forme și situații de risc și abuz asupra acestora. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului constată rezerve esențiale admise de către administrația instituției penitenciare în încălcarea prevederilor art. 19 și 39 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, atenționând în acest sens, asupra implementării recomandărilor precedente

ale Ombudsmanului înaintate în rapoartele anuale, tematice, alternative dar și rapoartele CpPT înaintate la acest compartiment.

❖ MECANISMUL FAȚĂ DE NEGLIJARE

Regula 70 din Regulile penitenciare europene, stipulează că deținuții au dreptul să formuleze cereri și reclamații, individual sau în grup, directorului penitenciarului sau oricărei alte autorități competente. Dacă problema poate fi rezolvată prin mediere, se va recurge în primul rând la aceasta. Dacă o cerere sau o reclamație este respinsă, motivele respingerii trebuie comunicate deținutului în cauză, iar acesta va avea dreptul de a introduce recurs în fața unei autorități independente. Deținuții nu trebuie să fie pedepsiți pentru că au făcut cereri sau reclamații.

Autoritatea competentă trebuie să țină cont de toate reclamațiile scrise ale familiilor deținuților, referitoare la încălcări ale drepturilor deținuților. Nici o plângere a reprezentantului juridic sau a unei organizații care apără drepturile populației penitenciare nu poate fi depusă în numele unui deținut, dacă cel în cauză se opune. Deținuții trebuie să aibă dreptul de a solicita un aviz juridic, cu privire la procedurile de realizare a plângerilor și apelurilor interne, precum și serviciile unui avocat, dacă este necesar. În cadrul vizitelor efectuate s-a constatat că până în prezent lipsește mecanismul de depunere a plângerilor, or existența unui mecanism de depunere a plângerilor pentru copiii aflați în detenție este unul din cei 15 indicatori ai Națiunilor Unite pentru evaluarea sistemului de justiție juvenilă. Dreptul deținuților de a formula cereri și reclamații, de a cunoaște motivele respingerii și de a introduce recurs în fața unei autorități independente, constituie standardul internațional consfințit în Convenția ONU privind drepturile copilului (articolul 37), Recomandarea (2005)5 cu privire la drepturile copiilor instituționalizați, Comentariile generale nr. 8, 10 și 13 ale Comitetului ONU pentru Drepturile Copilului.

Conform Regulilor de la Beijing, tinerii cazați în instituții de detenție vor primi ajutorul, protecția și întreaga asistență pe plan social, educativ, profesional, psihologic, medical și fizic care le poate fi necesară în funcție de vârstă, sex, personalitate și în interesul dezvoltării lor armonioase.

La minorii aflați în detenție în instituțiile penitenciare din țară se observă o degradare de ordin psihologic, care reprezintă un pas înapoi în calea resocializării lor și integrării în societate în perioada post-executorie. Aceasta explică necesitatea intervenției psihologice frecvente care le-ar cultiva tinerilor diverse aptitudini, deprinderi „sociale”, ceea ce ar putea reduce recidivismul în rândul lor.

Inițierea diverselor programe de reabilitare/recuperare psihologică și psihiatrică a minorilor aflați în detenție este indispensabilă promovării ideii de prevenire a delicvenței juvenile, reducerii recidivismului în rândul minorilor, reintegrării lor în societate și reabilitării. Condițiile detenției vin în afirmației că pierderea libertății și pedeapsa contribuie extrem de puțin la reducerea comportamentului

criminal din partea celor care în timpul săvârșirii infracțiunii se aflau sub presiune psihologică și nu logică.

Reabilitarea psihologică în timpul detenției este acel factor sau acel scop care a fost omis sau a fost plasat pe planul doi de către judecător în timpul individualizării și stabilirii pedepsei, când acesta a fost presat extrem de mult de gravitatea faptei comise de minor, care a lăsat în umbră personalitatea minorului. Cercetările în acest domeniu au constatat faptul că delicvenții au necesități ce diferă de la un individ la altul și care pot fi corelate cu diferite variabile psihologice, care la rândul lor se asociază cu comportamentul deviant al acestora. Trebuie de menționat că nu există doar o singură modalitate de abordare psihologică a tinerilor în conflict cu legea, care ar fi acceptabilă pentru toate tipurile de infractori. Mediul nemijlocit de dezvoltare a minorului, precum și cel social sunt de o importanță crucială atât pentru a înțelege comportamentul deviant juvenil, cât și pentru a răspunde la el.

Toate constatările duc la concluzia că o pluralitate de factori poate explica și cauzele delicvenței. Sub aspectul altor particularități ce caracterizează copilul în conflict cu legea ca individ, o parte însemnată din interviuri scoate la iveală faptul că acest tip de delicvență se asociază cu aptitudini de exprimare verbală extrem de modeste, gândire și judecare morală aflate la un nivel subdezvoltat, auto-apreciere extrem de joasă și practic o lipsă de încredere în sine. Toate aceste constatări subliniază importanța creării unui cadru complex de intervenții psihologice, care, pe lângă reabilitarea minorilor, în mod necesar ar schimba și atitudinea personalului de supraveghere al instituțiilor de detenție. Aceste intervenții psihologice ar putea lua forma unui tratament individual sau de grup.

Tratamentele de grup sau sub-grup abordează necesitățile la nivel psihologic ale unui grup aparte, premisele și cauzele comportamentului lor deviant, de exemplu infractorii violenți sau sexuali. Infractorii sexuali au un nivel ridicat de dificultăți interpersonale, în special în ceea ce privește relația cu perechea lor, fie în cadrul relațiilor familiale. Numeroase persoane din această categorie au fost victime ale abuzurilor fizice sau psihice. În contextul dat: acești deținuți ar putea fi încadrați în programe de reabilitare la nivel individual sau de grup, sau fiind aplicată metoda terapiei de familie.

În funcție de particularitățile minorilor aflați în instituție, ar putea fi elaborate programe cognitive de schimbare a comportamentului, care ar conține strategii de facilitare a conduitei situației concrete, intervenții de tipul terapiei grupului familial, toate având implicații de inserare post-execuțională în societate.

Un alt aspect al tratamentului psihologic ar putea consta în vizitarea periodică a minorilor de către diferite echipe de specialiști în diverse domenii. În mod similar, se va lucra cu infractorii violenți, al căror nivel de deficiență în relațiile interpersonale și familiale este sporit în comparație cu alte grupuri de persoane și care ar trebui să fie incluși în niște programe focalizate asupra diferitor tehnici specifice de comportament.

Minorii deținuți invocă frecvente cazuri de neglijare și ignorare a solicitărilor din partea angajaților instituției spre exemplu: sistemul de canalizare nu funcționează, din care motiv în cameră persistă miros specific; televizorul este defectat de mult timp; lipsa produselor de igienă personală; atitudinea și comportamentul angajaților; lipsa iluminării în blocurile sanitare, etc.

În acest context, lipsa instalațiilor corespunzătoare și a obiectelor de igienă, periclitează sentimentul de demnitate umană a copiilor deținuți, incomodează evoluția personalității, afectează în mod direct dreptul la viață privată care în consecință pot produce sechele psihologice asupra acestora. Doar condiții de detenție compatibile cu respectarea drepturilor copilului, raportate la interesul superior al acestuia sporește crearea unui climat favorabil dezvoltării personalității. Se necesită întreprinderea măsurilor de urgență întru îmbunătățirea condițiilor materiale de detenție a minorilor aflați în custodia statului.

Din cele relatate de către deținuți, s-a constatat că tinerii nu beneficiază de asistență psihologică corespunzătoare vârstei și nevoilor. Deținuții nu beneficiază de evaluarea și asistență pentru reabilitarea necesară.

În instituțiile penitenciare activează de regulă 2 psihologi, aceștia au invocat că acordă deținuților asistență psihologică, în grup și individual și desfășoară activități tematice, dar care nu sunt suficiente pentru susținerea și reabilitarea minorilor. Psihologii au evidențiat că majoritatea minorilor au nevoie de programe complexe de asistență, dar reieșind din numărul mare de deținuți, toată asistența se limitează doar la discuții cu deținuții.

Unii dintre deținuți au invocat că de cele mai dese ori merg la psiholog, acesta fiind oportunitatea de a ieși din celulă, deoarece nu au nici o ocupație și nu sunt încadrați în nici un fel de alte activități.

❖ ACCESUL LA JUSTIȚIE ȘI DREPTUL LA APĂRARE

Asigurarea reprezentării și asistenței juridice gratuite copiilor aflați în conflict cu legea este o obligație a statelor în baza legislației internaționale în domeniul drepturilor omului. Articolul 37 al Convenției ONU privind drepturile copilului prevede că copiii trebuie să fie asigurați cu acces prompt la asistență juridică și alte tipuri de asistență după reținere, iar articolul 40 alin. (2) stipulează că statele au obligația de a asigura accesul fiecărui copil la asistență juridică sau alt tip relevant de asistență în timpul pregătirii și prezentării apărării.

Prevederi similare se conțin în Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) în partea ce ține de exercitarea drepturilor copiilor (articolul 14). Deși Convenția nu abordează problema asistenței juridice „gratuite”, asemenea prevederi sunt inserate în Recomandarea (2006)2 privind regulile penitenciare europene (punctul 98) care stipulează că arestații preventiv trebuie să fie informați explicit

cu privire la dreptul lor de a solicita asistență juridică. Se vor face toate înlesnirile necesare pentru ca arestații preventiv să fie sprijiniți în a-și pregăti apărarea și în a se întâlni cu avocatul lor.

Comentariul general nr.10 al Comitetului ONU pentru Drepturile Copilului (punctul 49), potrivit căruia, copilului trebuie să i se garanteze asistența juridică sau orice alt fel de asistență în vederea formulării și susținerii apărărilor sale. Convenția cu privire la drepturile copilului impune ca copilul să primească asistență corespunzător. Este lăsat la latitudinea statelor părți să stabilească modul în care este acordată această asistență, dar aceasta ar trebui să fie gratuită. Comitetul recomandă statelor părți să ofere cât mai mult posibil asistență juridică corespunzătoare, cum ar fi avocați experți sau profesioniști în paralegal. Este posibilă o altă asistență corespunzătoare (de exemplu, asistent social), dar acea persoană trebuie să aibă cunoștințe și înțelegeri suficiente despre diferitele aspecte juridice ale procesului de justiție juvenile și trebuie să fie instruită pentru a lucra cu copiii care intră în conflict cu legea.

În conformitate cu articolul 14 paragraful (3) litera (b) din Pactul internațional pentru drepturile civile și politice, copilul și asistentul acestuia trebuie să aibă timp și facilități corespunzătoare pentru pregătirea apărării sale. Comunicările dintre copil și asistența acestuia, fie în scris, fie oral, ar trebui să aibă loc în astfel de condiții încât confidențialitatea acestor comunicări să fie pe deplin respectată în conformitate cu garanția prevăzută la articolul 40 paragraful (2) litera (b) punctul (VII) din Convenția cu privire la drepturile copilului și dreptul copilului de a fi protejat împotriva interferențelor cu intimitatea și corespondența sa (art. 16 din Convenția cu privire la drepturile copilului).

Penitenciarul nr.10

În cadrul discuțiilor, copii deținuți au susținut că în procesul de judecată au beneficiat de asistență juridică garantată de stat dar nu sunt mulțumiți de calitatea acesteia, menționând că avocatul deseori nu face cunoștință cu materialele dosarului, nu discută preventiv cu copilul pentru a înțelege unele aspecte sau detalii importante pentru proces. Copiii invocă că nu le este acordată consultanța necesară pentru a înțelege mai bine drepturile de care pot dispune în cadrul procesului și acțiunile pe care trebuie să le întreprindă. Avocații deseori se prezenta doar formal, în acest mod, copiilor fiindu-le încălcat dreptul de acces liber la justiție, a dreptului la servicii calitative și a dreptului la opinie.

Unii copii nu cunosc termenul la care au fost condamnați, nu sunt informați pe înțelesul lor cu privire la aspectele care îi vizează, precum drepturile procesuale, dreptul de contestare, de depunere a cererilor pentru eliberare condiționată, pedepse alternative, etc. În instituție lipsesc materiale informative utile și pe înțelesul copilului iar cele plasate sunt scrise mărunt și nu sunt relevante. Toate acestea în ansamblu, denotă încălcarea dreptului la informare a copilului.

Orientările Consiliului Europei privind justiția în interesul copilului³⁰ ghidează cu titlul de recomandare privind modul în care ar trebui tratați copiii în contextul justiției juvenile sau al altor proceduri judiciare: copiii trebuie să aibă acces la justiție și la procedurile judiciare, la consiliere și reprezentare juridică și trebuie să le fie garantat dreptul de a fi ascultați și de a exprima opinii personale; trebuie evitate întârzierile nejustificate, procedurile trebuie organizate într-un mod adaptat copilului.

Penitenciarul nr. 13

În cadrul discuțiilor cu copiii, similar situațiilor din cadrul Penitenciarului nr. 10, au fost identificate cazuri în care copilul nu cunoaște perioada la care a fost condamnat, reclamând că avocatul care l-a asistat, nu i-a oferit asistența necesară. Majoritatea minorilor au invocat calitatea joasă a asistenței juridice oferită de către avocatul din oficiu. Deținuții au menționat că se văd cu avocatul doar în cadrul ședinței de judecată. Avocatul oferit nu manifestă interes de a studia materialele din dosar și a oferi consultanța necesară copilului. Minorii nu sunt informați suficient și pe înțelesul lor despre drepturile procesuale, și căile de atac care pot fi folosite.

Penitenciarul nr. 11

În cadrul discuțiilor, majoritatea deținuților au invocate situații asemănătoare minorilor din cadrul Penitenciarului nr. 10 și nr.12, în procesul de judecată beneficiind de asistență juridică garantată de stat dar nu sunt mulțumiți de calitatea acesteia, reclamând că avocatul care a asistat, nu a oferit asistența necesară. Deținuții au menționat că se văd cu avocatul doar în cadrul ședinței de judecată. Tinerii invocă că nu sunt informați pe înțelesul lor despre drepturile procesuale și căile de atac care pot fi folosite.

Potrivit articolului 40 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, statele-părți recunosc oricărui copil suspect, acuzat sau dovedit că a comis o încălcare a legii penale, dreptul de a fi tratat într-un mod de natură să favorizeze simțul său de demnitate și al valorii personale, să întărească respectul său pentru drepturile omului și libertățile fundamentale ale altora și să țină seama de vârsta sa ca și de necesitatea de a promova reintegrarea copilului și asumarea de către acesta a unui rol constructiv în societate. În acest scop și ținând seama de dispozițiile pertinente ale instrumentelor internaționale, statele-părți trebuie să garanteze că orice copil suspectat sau acuzat de o încălcare a legii penale are cel puțin dreptul la garanțiile următoare:

- să fie presupus nevinovat până ce vinovăția sa va fi stabilită legal;
- să fie informat prompt și direct de acuzațiile care i se aduc sau, dacă este cazul, prin intermediul părinților săi sau al reprezentanților legali și să beneficieze de asistență juridică sau de orice altă asistență corespunzătoare pentru pregătirea și prezentarea apărării sale;

³⁰ Orientările Consiliului Europei privind justiția în interesul copilului, adoptate de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei, 17 noiembrie 2010

- cauza sa să fie examinată fără întârziere de către o autoritate sau o instanță judiciară competentă, independentă și imparțială, după o procedură echitabilă conform prevederilor legii, în prezența asistenței legale sau a oricărei alte asistențe corespunzătoare și dacă acest lucru nu este considerat contrar interesului superior al copilului, datorită în special vârstei și situației sale, în prezența părinților săi sau a reprezentanților legali;

- să nu fie constrâns să depună mărturie sau să mărturisească că este vinovat, să interogheze sau să facă să fie interogați martori ai acuzației și să obțină aducerea și interogarea de martori ai apărării, în condiții de egalitate;

- dacă se dovedește că a încălcat legea penală, să poată face apel cu privire la decizie și la orice măsură luată în consecință, în fața unei autorități sau instanțe judecătorești superioare competente, independente și imparțiale, conform legii;

- să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba utilizată; - viața sa personală să fie în mod deplin respectată în toate fazele procedurii redată prin prisma audierilor în condiții prietenoase, amenajarea camerei de audieri conform standartelor, prezența psihologului în procesul de audieri, etc.

Reiterăm și prevederile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului (art. 12 (2) și art. 40 (2) (b) (II)) și Comentariul General nr. 10 al Comitetului ONU cu privire la drepturile copilului, care indică că: ”Copilului i se va da posibilitatea de a fi ascultat în orice procedură judiciară sau administrativă care îl privește, fie direct, fie printr-un reprezentant sau un organ competent, în conformitate cu regulile de procedură din legislația națională. Copilului trebuie să i se garanteze asistența juridică sau orice alt fel de asistență în vederea formulării și susținerii apărărilor sale. Copilul trebuie să primească asistență corespunzătoare gratuită, cum ar fi avocați experți sau profesioniști în paralegal, dar acea persoană trebuie să aibă cunoștințe și înțelegeri suficiente despre diferitele aspecte juridice ale procesului de justiție juvenile și trebuie să fie instruită pentru a lucra cu copiii care intră în conflict cu legea.

❖ ASPECTE PRIVIND ARESTUL PREVENTIV INDENLUNGAT

Comentariul General nr. 10 al Comitetului ONU cu privire la drepturile copilului, prevede că „în toate deciziile luate în contextul administrării justiției juvenile, interesul superior al copilului ar trebui să fie o considerație primordială. Copiii diferă de adulți prin dezvoltarea fizică și psihologică și nevoile lor emoționale și educaționale. Astfel de diferențe constituie baza pentru o mai mică culpabilitate a copiilor în conflict cu legea. Aceste și alte diferențe sunt motivele unui sistem separat de justiție juvenilă și necesită un tratament diferit pentru copii. Protejarea interesului superior al copilului înseamnă, de exemplu, că obiectivele tradiționale ale justiției penale, precum represiunea/retribuția, trebuie să cedeze

loc obiectivelor de reabilitare și justiție restaurativă în relațiile cu copiii delincvenți. Acest lucru se poate efectua în acord cu atenție la siguranța publică eficientă”.

Fiecare copil privat de libertate va fi separat de adulți. Un copil privat de libertate nu trebuie plasat într-o închisoare pentru adulți sau într-o altă unitate pentru adulți. Există dovezi abundente că plasarea copiilor în închisori sau închisori pentru adulți le compromite siguranța de bază, bunăstarea și capacitatea lor viitoare de a rămâne fără infracțiuni și de a se reintegra. Excepția permisă de la separarea copiilor de adulți menționată la articolul 37 litera (c) din Convenție, „cu excepția cazurilor în care se apreciază ca fiind în interesul major al copilului să nu se procedeze astfel”, ar trebui interpretată în mod restrâns; interesul superior al copilului nu înseamnă pentru comoditatea statelor părți. Statele părți ar trebui să stabilească facilități separate pentru copiii privați de libertate, care să includă personal, personal, politici și practici distincte, centrate pe copii.

Această regulă nu înseamnă că un copil plasat într-o unitate pentru copii trebuie mutat într-o unitate pentru adulți imediat după împlinirea vârstei de 18 ani. Continuarea șederii sale în instituția pentru copii ar trebui să fie posibilă dacă acest lucru este în interesul său superior și nu contrar interesului superior al copiilor mai mici din instituție.

Conform Regulii nr.11 din Regulile penitenciare europene, copii cu vârsta sub 18 ani nu vor fi încarcerați în penitenciare pentru adulți, ci în instituții special concepute în acest scop. Totuși, dacă în condiții excepționale copiii sunt încarcerați în astfel de penitenciare, situația și nevoile acestora trebuie să fie reglementate prin reguli speciale.

În urma interviuării minorilor s-a constatat faptul că mulți dintre aceștia au un timp îndelungat de când se află în arest preventiv, de la 1-3 ani, însă, potrivit Codului de procedură penală arestul preventiv nu poate depăși termenul de 12 luni. În majoritatea cazurilor minorii se află în arest preventiv pe un termen îndelungat din motivul tergiversării cauzelor penale. Aspectul principal care necesită a subliniat este deținerea îndelungată în Penitenciarul nr. 13, care are repercursiuni negative asupra minorilor, dat fiind faptul că aceștia sînt influențați de către adulții preveniți, și ca rezultat minorii pot fi atrași în subculturile criminale, chiar dacă aparent sînt izolați între ei.

Un alt aspect care nu trebuie neglijat este faptul că minorii sînt profund afectați psihologic din cauza că nu văd finalitatea cauzelor penale.

În acest sens Comitetul ONU cu privire la drepturile copilului, ia act cu îngrijorare de faptul că, copiii suferă în detenție preventivă luni sau chiar ani, ceea ce constituie o încălcare gravă a articolului 37 litera (b) din Convenția cu privire la drepturile copilului, fiind recomandate identificarea alternativelor care trebuie să fie disponibile iar privarea de libertate să fie doar ca măsură de ultimă instanță. Utilizarea acestor alternative trebuie structurată cu atenție pentru a reduce și utilizarea detenției preventive, mai degrabă decât „lărgirea plasei” copiilor sancționați.

În plus, statele părți ar trebui să ia măsuri legislative și de altă natură corespunzătoare pentru a reduce utilizarea detenției preventive. Folosirea arestului preventiv ca pedeapsă încalcă prezumția de nevinovăție. Legea ar trebui să precizeze în mod clar condițiile care sunt necesare pentru a stabili dacă să plaseze sau să păstreze un copil în arest preventiv, în special pentru a-și asigura prezența la procedurile judiciare și dacă este un pericol imediat pentru sine sau alții. Durata arestării preventive ar trebui să fie limitată de lege și să facă obiectul unei revizuii periodice.

În cadrul monitorizării, s-a constatat că, din cei 5 tineri plasați în Penitenciarul nr. 11, doar unii dintre aceștia sunt în arest preventiv.

În urma interviuării deținuților, s-a constatat că, un deținut se află în arest preventiv în Penitenciarul nr. 11 de 2 săptămâni, iar altul de aproximativ 2,5 luni.

Aspectul principal care necesită a fi subliniat este deținerea tinerilor în Penitenciarul nr.11 și nr.13 împreună cu persoane adulte, fapt care are repercusiuni negative asupra tinerilor, deoarece sunt influențați de către adulții preveniți, și ca rezultat minorii pot fi atrași în subculturile criminale, chiar dacă aparent sunt separați între ei.

Cu referire la acest aspect, angajații instituțiilor penitenciare au vorbit despre necesitatea creării unui penitenciar în care să poată fi plasați doar minori, fiindcă separarea deținuților minori în celule nu poate exclude totalmente interacțiunea cu deținuții adulți, ci doar o limitează.

Un alt aspect care nu trebuie neglijat este faptul că minorii sunt profund afectați psihologic din cauza că nu văd finalitatea cauzelor penale, examinarea acestora fiind tergiversată.

Copiii care comit infracțiuni sunt adesea supuși publicității negative în mass-media, ceea ce contribuie la o stereotipie discriminatorie și negativă a acestor copii și, adesea, a copiilor în general. Această prezentare negativă sau criminalizarea copiilor contravenienți se bazează adesea pe denaturarea sau neînțelegerea cauzelor delincvenței juvenile și are ca rezultat în mod regulat o cerere pentru o abordare mai dură.

Pentru a crea un mediu pozitiv pentru o mai bună înțelegere a cauzelor profunde ale delincvenței juvenile și o abordare bazată pe drepturi a acestei probleme sociale, statul ar trebui să desfășoare, să promoveze și să susțină campanii educaționale și de altă natură pentru a sensibiliza conștientizarea necesității și a obligația de a face față copiilor presupuși că au încălcat legea penală în conformitate cu spiritul Convenției ONU cu privire la drepturile copilului. În acest sens, ar trebui să fie o implicarea activă și pozitivă a membrilor parlamentului, ONG-urilor și mass-media și să-și susțină eforturile în îmbunătățirea înțelegerii unei abordări bazate pe drepturi a copiilor care au fost sau sunt în conflict cu legea penală.

Este crucial ca copiii, în special cei care au experiență în sistemul de justiție juvenilă, să fie implicați în aceste eforturi de sensibilizare. Este esențial pentru calitatea administrării justiției juvenile ca

toți profesioniștii implicați, printre altele, în aplicarea legii și sistemul judiciar să primească o pregătire corespunzătoare cu privire la conținutul și semnificația dispozițiilor Convenției în general, în special cele direct relevante pentru practica lor zilnică. Această instruire ar trebui organizată într-un mod sistematic și continuu și nu ar trebui să se limiteze la informații cu privire la dispozițiile legale naționale și internaționale relevante. Ar trebui să includă informații despre, printre altele, cauzele sociale și alte cauze ale delincvenței juvenile, aspectele psihologice și alte aspecte ale dezvoltării copiilor.

III. RESPECTAREA DREPTURILOR COPIILOR CU VÂRSTA DE 0-3 ANI

Convenția cu privire la Drepturile Copilului definește copilul ca fiind „orice ființă umană sub vârsta de 18 ani, cu excepția cazurilor când, în baza legilor aplicabile copilului, majoratul este stabilit sub această vârstă.” (art. 1). În consecință, copiii mici sunt titularii tuturor drepturilor consacrate în Convenție. Aceștia au dreptul la măsuri speciale de protecție și, în conformitate cu capacitățile lor în evoluție, la exercitarea progresivă a drepturilor lor. Comitetul este îngrijorat de faptul că, în implementarea obligațiilor care le revin în temeiul Convenției, statele părți nu au acordat o atenție suficientă copiilor mici în calitate de deținători de drepturi și legilor, politicilor și programelor necesare realizării drepturilor lor în această fază distinctă a copilăriei lor. Comitetul reafirmă că Convenția cu privire la drepturile copilului trebuie aplicată în mod holistic în copilăria timpurie, ținând seama de principiul universalității, indivizibilității și interdependenței tuturor drepturilor omului.

Articolul 2 din Convenție asigură drepturile fiecărui copil, fără discriminare de niciun fel. Comitetul îndeamnă statele părți să identifice implicațiile acestui principiu pentru realizarea drepturilor în copilăria timpurie.

Articolul 6 din Convenția cu privire la Drepturile Copilului se referă la dreptul inerent al copilului la viață și obligația statelor părți de a asigura, în măsura maximă posibilă, supraviețuirea și dezvoltarea copilului. Statele părți sunt îndemnate să întreprindă toate măsurile posibile pentru a îmbunătăți îngrijirea perinatală pentru mame și bebeluși, pentru a reduce mortalitatea sugarilor și a copiilor și pentru a crea condiții care să promoveze bunăstarea tuturor copiilor mici în această fază critică a vieții lor.

Toate deciziile referitoare la îngrijirea, sănătatea, educația etc. ale unui copil trebuie să țină cont de principiul interesului superior, inclusiv deciziile părinților, profesioniștilor și altor persoane responsabile de copii. Statele părți sunt îndemnate să adopte dispoziții pentru ca copiii mici să fie reprezentați independent în toate procedurile legale de către cineva care acționează în interesul copilului și pentru ca copiii să fie audiați în toate cazurile în care sunt capabili să își exprime opiniile sau preferințele.

Comentariul General nr.7 (2005) „Implementarea drepturilor copilului în copilăria timpurie” indică că „statele părți ar trebui să întreprindă toate măsurile adecvate pentru a promova implicarea activă a părinților, a profesioniștilor și a autorităților responsabile în crearea de oportunități pentru copiii mici de a-și exercita progresiv drepturile în cadrul activităților lor de zi cu zi, în toate setările relevante, inclusiv prin oferirea de formare în competențele necesare. Pentru a atinge dreptul de participare este nevoie ca adulții să adopte o atitudine centrată pe copil, să asculte copiii mici și să le respecte demnitatea și punctele de vedere individuale. De asemenea, este necesar ca adulții să arate răbdare și creativitate,

adaptându-și așteptările la interesele, nivelurile de înțelegere și modalitățile preferate de comunicare ale unui copil mic.”

❖ CONDIȚIILE DE DETENȚIE

Regulile de la Bangkok reglementează drepturilor copiilor aflați alături de mamele lor în locurile de detenție, care indică că principiul „interesului superior al copilului” trebuie să fie respectat ca bază de fiecare dată atunci, când autoritățile statului urmează să ia decizii în privința faptului dacă copiii urmează să fie lăsați în penitenciar împreună cu mamele lor. În acest sens, copiii aflați în penitenciar împreună cu mamele lor nu trebuie să fie tratați ca fiind deținuți.

În aceeași ordine de idei, deținuților care au copii în penitenciar trebuie să li se acorde posibilitatea să petreacă cât mai mult timp posibil împreună cu copiii lor, iar pentru copiii din penitenciare urmează să fie creat un anturaj prielnic, astfel, mediul în care crește copilul, trebuie să fie unul cât mai apropiat de cel al unui copil care crește în afara închisorii.

În cadrul vizite de monitorizare din 18 iunie 2021³¹ au fost vizitate toate încăperile sectorului pentru deținerea femeilor gravide și mamelor care au copii în vârstă de până la 3 ani, odăile în care locuiesc acestea locuiesc, bucătăria, grupul sanitar și cabinetele medicale și spațiile de joacă ale copiilor.

Spațiile de locuit (3 camere), bucătăria, grupul sanitar, sunt amplasate la etajul II al unuia dintre blocurile locative. În fiecare cameră sunt plasate câte 1 mamă cu 1 sau 2 copii. Este de remarcat absența fenomenului suprapopulării, fapt ce corespunde standardelor internaționale și naționale privind respectarea spațiului personal pentru fiecare deținută și copil care se află împreună cu mama sa.

În cadrul discuțiilor, mamele au declarat că se dețin în aceeași camera împreună cu copilul/copiii, fiind astfel asigurată stare psiho-emoțională bună a acestora dar și a micuților, precum și siguranța acestora.

Conform prevederilor art. 256 alin. (4) al Codului de executare, la solicitare, mamei cu copil în vârstă de până la 3 ani, i se creează condiții de locuire în comun. În acest caz, administrația penitenciarului asigură o supraveghere continuă a copilului și a mamei.

Fiind vizitate camerele unde se dețin mamele cu copii, s-a constatat că aceste încăpieri sunt mobilate cu necesarul, cum ar fi: dulapuri, noptiere, mese, paturi, etc.

Condiții de detenție sunt satisfăcătoare, fiind respectate regulile sanitaro-igienice. În odăile în care se dețin mamele cu copii s-a observat că aceștia dispun de hăinuțe, încălțăminte și jucării precum și alte obiecte de uz personal, necesare copiilor. Mamele copiilor, au menționat că tot necesarul pentru copii

³¹ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/07/Raport-vizita-P-7-Rusca-1.pdf>

le este asigurat de către membrii familiei sau din ajutoarele care parvin de la diferite organizații non-guvernamentale.

Bucătăria care este destinată doar pentru mamele cu copii, este dotată cu electrocasnicele necesare. Mamele prepară mâncarea inclusiv, pentru copii din produse oferite de instituție dar și din cele primite de acasă. Totuși, este peiorativ faptul că în cadrul instituțiilor de detenție nu există o linie bugetară separată care să asigure hrana copiilor conform standardelor de vârstă. Acordarea dreptului de procurare a produselor alimentare suplimentar din cadrul unității comerciale nu asigură soluționarea problemei or, în acest caz mamele depind totalmente de contul de peculiu pe care îl au. În condițiile în care acestea nu pot fi încadrate în câmpul muncii, având în grija lor copiii, posibilitățile lor financiare sunt reduse sau chiar nu există.

În cadrul discuțiilor cu mamele și nemijlocit cu administrația penitenciarului, aceștia au afirmat că se acordă din bugetul instituției, săptămânal, în zilele de luni și joi, pentru fiecare copil cu câte 7 ouă, 600 gr. de carne de pui, 400 gr. de pește, lapte, brânză, morcov, cartofi, ceapă, făină, zahar. Acesta fiind o soluție identificată de către instituție dar care nu este reglementată în bugetul acesteia.

Referitor la asigurarea cu produse de igienă personală pentru mamele deținute, acestea fie că sunt primite de la instituția penitenciară (o dată în lună sunt asigurate cu câte 200 gr. săpun, hârtie igienică, 300 gr. detergent, 10 absorbante), fie ca sunt transmise de către rudele deținutelor de acasă. În bugetul instituției, la fel, nu sunt prevăzute finanțe, pentru asigurarea cu produse de igienă personală a copiilor 0 - 3 ani, or Comentariul General nr 19 (2016) privind bugetarea publică pentru realizarea drepturilor copiilor, stipulează că statele părți se angajează să ia toate măsurile legislative, administrative și de orice altă natură necesare în vederea punerii în aplicare a drepturilor recunoscute în Convenție. În cazul drepturilor economice, sociale și culturale statele părți se obligă să adopte aceste măsuri, fără a precupeți resursele de care dispun și, dacă este cazul, în cadrul cooperării internaționale.

Comentariul General nr. 5 (2003) cu privire la măsurile generale de punere în aplicare a Convenției, afirmă că conceptul de „măsuri generale de punere în aplicare” este complex. Un element este utilizarea bugetelor publice. Comentariu General se bazează, de asemenea pe responsabilitatea statelor în ceea ce privește resursele pentru drepturile copilului.

Grupul sanitar este în stare bună, dotat cu necesarul, inclusiv cu o mașină de spalat automat.

Cu referire la condițiile de îngrijire a copiilor aflați în instituțiile de detenție alături de mamele lor, Regulile de la Bangkok prevăd că personalul din penitenciare trebuie „să demonstreze competență, profesionalism și sensibilitate” să „păstreze respectul și demnitatea”.

Personalul penitenciarului trebuie să fie instruit în domeniul dezvoltării și îngrijirii copilului și să ofere asistență ori de câte ori interesele copilului o cer.

❖ ACTIVITĂȚI DE REINTEGRARE ȘI OCUPAȚIONALE

Conform Comentariului General nr. 7 (2005) al Comitetului ONU pentru drepturile copilului, care vizează „Implementarea drepturilor copilului în copilăria timpurie”, se reiterează că pentru a se asigura că drepturile copiilor mici sunt pe deplin realizate în această fază crucială a vieții lor (și ținând cont de impactul experiențelor copilăriei timpurii asupra perspectivelor lor pe termen lung), statele părți sunt îndemnate să adopte planuri cuprinzătoare, strategice și limitate de timp pentru copilăria timpurie într-un cadru bazat pe drepturi. Acest lucru necesită o creștere a alocării resurselor umane și financiare pentru serviciile și programele pentru copilăria timpurie.

În acest sens, statele părți sunt încurajate să dezvolte parteneriate puternice și echitabile între guvern, servicii publice, organizații neguvernamentale, sectorul privat și familii pentru a finanța servicii cuprinzătoare în sprijinul drepturilor copiilor mici.

Comentariul General nr. 17 (2013) privind dreptul copilului la odihnă, timp liber, joc, activități recreative, viață culturală și artistică al Comitetului ONU cu privire la drepturile copilului, dar și Convenția ONU cu privire la drepturile, prin prisma art. 31, subliniază faptul că implicarea în viața culturală a unei comunități este un element important al sentimentului de apartenență al copiilor. Copiii moștenesc și experimentează viața culturală și artistică a familiei, comunității și societății lor și, prin acest proces, își descoperă și își forjează propriul sentiment de identitate și, la rândul său, contribuie la stimularea și sustenabilitatea vieții culturale și a artelor tradiționale.

În rapoartele anterioare, Ombudsmanul Copilului, a indicat, că o problemă o reprezintă terenul de joacă amenajat necorespunzător vârstei copiilor, care nu asigură protecția și siguranța necesară copilului, existând riscul de a fi traumatizați în timpul jocului, pe terenul respectiv. De asemenea, lipsa spațiului de joacă amenajat corespunzător în interiorul încăperii instituției penitenciare ceia ce reprezenta o încălcare a prevederilor articolului 31 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului care stipulează că „Statele recunosc dreptul copilului la odihnă și la timp liber, la joc și la activități recreative proprii vârstei sale, de a participa în mod liber la viața culturală și artistică”.

În carul vizitei, s-a constatat că terenul de joacă pentru copii atestă o ușoară îmbunătățire a amenajării terenului, prin instalarea unei plase pentru protecția de razele solare directe în perioada toridă și prin înlăturarea pericolelor pentru viața și securitatea copiilor. Totuși aceste acțiuni nu sunt suficiente pentru realizarea deplin a dreptului la joacă a copiilor.

Cu suportul financiar al unui ONG a fost amenajată, în interior o camera de joacă pentru copii, dar care nu răspunde pe deplin necesităților acestora, reieșind din vârsta și interesele specifice ale copiilor la aceasta etapă. Examinând condițiile în care cresc și se dezvoltă copiii nominalizați, nu au fost observate elementar careva cărți, jocuri sau alte materiale educaționale corespunzătoare vârstei acestora.

Discutând cu administrația instituției dar și din declarațiile mamelor deținute, s-a conturat faptul că copiii nu sunt încadrați și nu participă în careva activități artistice, sau ocupaționale (spectacole de teatru, circ, concerte, activități corespunzătoare vârstei de reintegrare în societate, etc.), pe parcursul perioadei aflării în această instituție.

Ombudsmanul Copilului constată în continuare că acești copii nu sunt antrenați în activități eficiente de resocializare în perioada aflării împreună cu mamele lor, motiv pentru care aceștia nu posedă elementarul de deprinderi și cunoștințe de a interacționa cu mediul social.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, subliniază faptul că instituțiile statului au acordat o atenție insuficientă implementării dispozițiilor articolului 31 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului. Jocul este una dintre cele mai distinctive trăsături ale copilăriei timpurii. Prin joc, copiii se bucură și își provoacă capacitățile actuale, indiferent că se joacă singuri sau cu alții. Valoarea jocului creativ și a învățării exploratorii este larg recunoscută în educația timpurie. Totuși, realizarea dreptului la odihnă, timp liber și joacă este adesea împiedicată de lipsa de oportunități pentru copiii, cu vârsta de 0-3 ani, aflați în instituțiile penitenciare alături de mamele lor care î-și ispășesc pedeapsa.

Ombudsmanul Copilului remarcă faptul că insuficient se acordă asistență din partea psihologilor copiilor 0-3 ani și mamelor acestora. Asistența necesară din partea personalului specializat contribuie la dezvoltare adecvată conform vârstei a copilului.

Reieșind din realitățile actuale ale implicării și integrării copiilor cu vârsta de 0-3 ani, constatăm o neglijare a articolului 31 din Convenție.

Este de menționat că nici unul dintre cei 4 copii nu frecventează creșa, fiind astfel încălcat dreptul la dezvoltare și socializare a copiilor cu vârsta de 0-3 ani, care se află împreună cu mamele lor în instituția penitenciară, cu toate că standardele internaționale recomandă crearea condiții pentru acești copii de a beneficia de serviciile necesare în comunitate, pentru a nu se simți excluși din viața socială. În acest sens, fiind ignorate și recomandările anterioare ale Ombudsmanul Copilului.

Potrivit art. 28 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului dar și a Regulilor de la Havana statul trebuie să depună toate eforturile pentru a facilita accesul copiilor cu vârsta de 0- 3 ani care se află împreună cu mamele lor în instituțiile penitenciare, la programe educaționale adecvate. Educația trebuie asigurată în afara instituțiilor de detenție, în creșe și grădinițe publice atunci, când acest lucru este posibil și, în orice caz, de către specialiști calificați prin programe integrate în sistemul educațional al țării astfel, încât după atingerea vârstei de 3 ani, copilul să poată continua pregătirea conform vârstei fără dificultăți.

La compartimentul realizării dreptului la educație al copiilor precizăm că fiecare copil are dreptul la un nivel de educație corespunzător nevoilor și abilităților care să-l pregătească pentru întoarcerea în societate.

Ombudsmanul Copilului reiteerează recomandările și solicită identificarea soluțiilor optime pentru acești copii în realizarea deplină a drepturilor acestora. În toate aceste privințe, statul este încurajat să acorde o atenție sporită și să aloce resurse corespunzătoare (umane și financiare) pentru implementarea dreptului la o dezvoltare normală potrivit vârstei, dreptului la sănătate, educație, la odihnă, recreere și joacă a copiilor cu vârsta de 0-3 ani, care se afla în instituțiile penitenciare împreună cu mamele lor.

❖ DREPTUL LA ÎNTREVEDERI ȘI LA FAMILIE

În contextul unei separări dispuse de stat care rezultă din încarcerarea unuia dintre părinți, autoritățile statului trebuie să acționeze în sprijinul unui interes protejat care să respecte un echilibru just între interesele părților și obligația de a garanta interesul superior al copilului.

La împlinirea vârstei de 3 ani, cu consimțământul scris al mamei și cu acordul autorității tutelare, copilul se dă în îngrijire unei persoane, indicate de mamă sau instituției specializate pentru copii. Astfel, odată transmis copilul spre îngrijire unei persoane sau instituții specializate pentru copii, administrația penitenciarului urmează să asigure mamei posibilitatea de a menține legătura cu copilul său, în condițiile în care aceasta nu împiedică dezvoltarea normală a copilului și nu are efecte negative asupra lui.

La fel, pe perioada aflării copilului cu vârsta de 0-3 ani, împreună cu mama sa, în instituția penitenciară, se recomandă menținerea relațiilor cu membrii familiei, în acest context fiind prevăzute întrevederi și discuții telefonice. Menținerea contactului cu familia este stringentă necesară pentru copil și în contextul ulterioarei integrări în comunitate și în familie a acestuia.

Pentru a asigura o integrare benefică a copilului în comunitate și familie, care să răspundă interesului superior al copilului, se necesită o colaborare intensă dintre instituția de detenție, autoritatea tutelară locală și familie. În cazul în care se atestă că copilul în comunitate nu dispune de familie sau alte persoane indicate de mama, căruia urmează ai fi transmis copilul, rolul de bază revine autorității tutelare care urmează ai stabili o formă de protecție a acestuia și ai asigura integrarea deplină în comunitate.

În contextul crizei pandemice, administrația instituției penitenciare cât și mamele cu copii au declarat că vizitele au fost interzise, dar menținerea contactului cu familia, rudele, comunicarea cu aceștia are loc prin intermediul apelurilor telefonice și a software-ului Skype.

Ombudsmanul Copilului a evidențiat și în Raportul anual 2020³² că deși restricțiile privind vizitele rudelor deținuților minori și a deținuților cu copii cu vârsta de la 0-3 ani în instituțiile penitenciare²²⁰ au fost necesare pentru a preveni focarele de Covid-19 totuși, aceste restricții trebuiau introduse într-un mod transparent și comunicate în mod clar celor afectați. Sistarea bruscă a contactului cu lumea exterioară risca să agraveze ceea ce putea fi numit situații tensionate, stresante, dificile și potențial periculoase.

³² ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/04/Raport-2020-FINAL-RED.pdf

Totodată, limitarea contactului cu rudele deși era un element necesar în situația dată, a reprezentat cu siguranță un stres emoțional enorm pentru copii și a perturbat starea de bine și sănătatea deținuților minori și a copiilor cu vârsta 0-3 ani care se află cu mamele lor, în penitenciare.

La acest compartiment, Ombudsmanul Copilului a atestat că nu există impedimente privitor la realizarea dreptului la familie a copiilor, acești comunicând regulat cu familia (zilnic sau de 2-3 ori pe săptămână). Totodată, de apreciat faptul că administrația instituției a ținut cont de recomandările Ombudsmanului Copilului, privind mărirea numărului de discuții telefonice din contul întâlnirilor de scurtă durată sau înlocuirea acestora cu apeluri video-audio cu durata de 45 minute prin intermediul platformei Skype. Acest lucru având un impact semnificativ de asupra stării psiho-emoționale a copilului aflat în detenție, dar și a mamei fiind oferită posibilitatea de a comunica cu copiii aflați la libertate. Din declarațiile deținuților, acestea primesc regulat colete de la familie, fiind asigurate cu strictul necesar.

În acest context, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului apreciază eforturile administrației penitenciarului în realizarea dreptului la familie a copiilor dar și a mamelor și reiterează recomandările înaintate la începutul perioadei pandemice cu privire la examinarea oportunității de a fi mărit numărul discuțiilor telefonice cu familia și/sau cu rudele din contul vizitelor care nu se efectuează în această perioadă de criză pandemică.

❖ ASPECTE PRIVIND ASISTENȚA MEDICALĂ

Articolul 24 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, prevede faptul că statele părți vor depune efort pentru a garanta că niciun copil nu este lipsit de dreptul de a avea acces la servicii de sănătate.

Conform Comentariului General nr. 15 (2013) a Comitetului ONU privind drepturile copilului care vizează „Dreptul copilului de a se bucura de cel mai înalt standard realizabil de sănătate” se menționează că „Copiii au dreptul la servicii de sănătate de calitate, inclusiv servicii de prevenire, promovare, tratament, reabilitare și îngrijiri paliative. La nivelul primar, aceste servicii trebuie să fie disponibile în cantitate și calitate suficiente, funcționale, la îndemâna fizică și financiară a tuturor secțiunilor populației copilului și acceptabile pentru toți.”

În cadrul secției medicale activează 3 medici terapeuți, 1 farmacist, 1 ginecolog, 1 stomatolog și 4 asistenți medicali. În penitenciar nu este angajat un medic pediatru. În situația în care copiii au nevoie de consultația și asistența necesară, aceștia urmează a fi deplasați la Penitenciarul nr.16, fie la o instituție medicală comunitară.

Discutând cu medicul șef, acesta a menționat că secția medicală este acreditată ca instituție medicală la nivel național. În același timp este peiorativ faptul că în bugetul instituției penitenciare nu

sunt prevăzute resurse financiare pentru medicamente și tratament destinat nemijlocit copiilor, cu vârsta de 0-3 ani, care se află împreună cu mamele lor în instituția vizată.

Deținutele cu copii au enunțat problema lipsei medicamentelor pentru copii, acestea fiind livrate de acasă, deși șeful secției medicale, în cadrul discuțiilor a susținut contrariul.

Mamele care au copii cu vârsta de 0-3 ani au susținut că se adresează cu copii la medic doar la necesitate, fiind invocate faptul că copiii nu beneficiază de controale profilactice de sănătate, cu toate că au solicitat acest fapt, în repetate rânduri.

În explicarea situației, șeful secției medicale a declarat că copiii sunt referiți la Centrul Medicilor de Familie din comuna Lăpușna, pentru a fi vaccinați, iar pentru control profilactic nu a putut explica dacă aceștia au beneficiat. Totodată, s-a menționat că în caz de probleme de sănătate mamele împreună cu copiii sunt transferate la Penitenciarul de tip spital nr. 16, iar în cazul unor patologii, copiii sunt tratați la IMSP Spitalul raional Hîncești.

Potrivit prevederilor art. 24, 26, 27, 28, 37, 40 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului și a Regulilor de la Beijing, copiii aflați în instituții de detenție vor primi ajutorul, protecția și întreaga asistență pe plan social, educativ, psihologic, medical, etc., necesară în funcție de vârstă, sex, personalitate și în interesul dezvoltării lor armonioase.

Analizând legislația națională în coroborare cu prevederile internaționale și recomandările pe segmentul dat, constatăm că pentru realizarea deplină a drepturilor copiilor cu vârsta de 0-3 ani, aflați în instituțiile penitenciare împreună cu mamele lor care î-și ispășesc pedeapsa, se atestă că în bugetul instituției penitenciare nu sunt prevăzute mijloace financiare pentru alimentația și asisitența medicală a copiilor, precum și pentru desfășurarea activităților, acțiunilor, măsurile, programelor socio-educative și de reintegrare în societate a copiilor.

IV. CONCLUZII SI RECOMANDĂRI

1. În conținutul Observațiilor finale privind cel de-al treilea raport periodic al Republicii Moldova, adoptate în cadrul reuniunilor 1600 și 1602 din 27 și 28 noiembrie 2017 de către Comitetul împotriva torturii, se accentuează că „Republica Moldova trebuie să-și intensifice eforturile pentru a aduce condițiile din locurile de detenție la standardele internaționale, cum ar fi Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (regulile Nelson Mandela), inclusiv prin asigurarea condițiilor materiale și de igienă adecvate pentru deținuți, inclusiv iluminare naturală și artificială suficientă, sisteme de canalizare și instalații sanitare adecvate, inclusiv veceuri și dușuri, încălzirea celulelor, ventilare suficientă, calitatea și cantitatea adecvată a mâncării, așternuturi, paturi și obiecte de igienă personală, îngrijire medicală, activități în aer liber și vizite ale membrilor familiei”.

2. Condițiile în care se dețin minorii sunt nesatisfăcătoare, în cadrul Penitenciarului nr.10, spațiile comune (coridoarele) după ora 22.00 (ora de stingere) nu sunt iluminate, atât în cadrul Penitenciarului nr.10, nr.13 și nr.11, s-a depistat lipsa produselor de igienă personală, nefuncționarea sistemului de ventilare, mirosuri specific din cauza insanitării, din cauza umidității cade tencuiala de pe pereți, ușile de la blocurile sanitare sunt deteriorate, supra poluarea celulelor, or Regulile penitenciare europene stipulează clar standardele care trebuie să fie respectate în locurile de detenție și în special în cazul minorilor.

3. Dreptul la educație a minorilor din detenție, este încălcat prin lipsa manualelor conform clasei de instruire, lipsa resurselor financiare pentru materiale didactice și a rechizitelor, nedesfășurarea unor ore de curs sau desfășurarea acestora cu abateri de la curricula școlară, imposibilitatea de a continua studiile la treapta liceală or potrivit art. 28 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului dar și a Regulilor de la Havana statul trebuie să depună toate eforturile pentru a facilita accesul copiilor aflați în detenție la programe educaționale adecvate. Educația trebuie asigurată în afara instituțiilor de detenție, în școli publice atunci, când acest lucru este posibil și, în orice caz, de către profesori calificați prin programe integrate în sistemul educațional al țării astfel, încât după eliberare copilul să își poată continua studiile fără dificultăți.

4. Dreptul la familie și întrevederi a minorilor din custodia statului este neglijat prin lipsa cartelor speciale pentru telefoane, neexpedierea scrisorilor, interzicerea coletelor și vizitelor, ceea ce influențează negativ asupra stării psiho-emoționale dar și a comportamentului copiilor din detenție, or statul trebuie să identifice instrumentele și mecanismele potrivite pentru saționarea deținuților dar în concordanță cu Convenția ONU cu privire la drepturile copilului. În contextul crizei pandemice Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a recomandat mărirea numărului de apeluri telefonice asigurate din contul ANP și asigurarea în măsura posibilităților, a convorbirilor prin intermediul rețelelor Viber, Skype sau

Messenger a deținuților minori cu rudele lor din exterior, lucru prevăzut și de recomandările Organizației Națiunilor Unite privind respectarea drepturilor persoanelor în detenție în perioada epidemiei Covid-19.

5. Asistența medicală rămâne a fi o necesitate stringentă a minorilor din detenție, care nu suportă amânare sau neglijare. Neglijarea acestui drept fiind totalmente în detrimentul interesului superior al copilului și periclitanț sănătatea acestuia. Refuzul transferului în instituții specializate pentru tratament, lipsa medicamentelor necesare bolilor și necesităților minorilor precum și neexplicarea pe înțelesul copilului a problemelor de sănătate pe care acesta le are duc în mod deliberat la încălcarea dreptului la sănătate a deținuților dar și nerespectarea dreptului la informare. Totodată, s-a constatat că minorii din momentul plasării în detenție nu mai pot urma tratamentul care îl avea la libertate din lipsa medicamentelor sau abordării superficiale a cazurilor de către personalul medical din instituțiile de detenție, fiind astfel acutizate problemele de sănătate a copiilor.

6. În rândul minorilor aflați în detenție în instituțiile penitenciare din țară se observă o degradare de ordin psihologic, care reprezintă un regres în calea resocializării lor și integrării în societate în perioada post-executorie. Aceasta explică necesitatea intervenției psihologice frecvente care le-ar cultiva tinerilor diverse aptitudini, deprinderi „sociale”, ceea ce ar putea reduce recidivismul în rândul lor.

7. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului este îngrijorat de numărul mare de incidente cu minorii care se află în custodia statului, la care se atestă leziuni corporale cauzate în circumstanțe și motive necunoscute, iar faptul că minorul subscrie ”că nu are pretenții către administrație” reprezintă pentru instituția de detenție, cel mai important temei de a nu iniția examinarea cauzelor.

Tolerarea în continuare a acestei situații duce la agravarea stării de vulnerabilitate a copiilor, expunându-i mai multor forme și situații de risc și abuz asupra acestora. Minorii fac parte dintr-o categorie specială de deținuți din prisma stării psiho-emoționale având nevoie de un tratament specific din partea agenților statului în vederea depășirii stării de izolare de societate în rezultatul ispășirii pedepsei pentru faptele infracționale săvârșite.

8. Confruntând datele obținute de la administrația penitenciarelor și celor de la procuratura de circumscripție s-a constatat că există diferențe în cazurile de automutilare, depistare cu leziuni și alte incidente raportate în rândul minorilor. Astfel se prezumă faptul că nu toate cazurile sunt raportate de către administrația penitenciarelor vizate, precum și faptul că procuraturile de circumscripție nu duc o evidență strictă a cazurilor reieșind din notele informative recepționate de la penitenciare. Totodată, s-a constatat că Penitenciarul nr. 11 Bălți și Penitenciarul nr. 13 Chișinău nu duc o evidență a datelor dezagregate minori-maturi, ci doar o evidență generală.

În Rapoartele anuale ale Administrației Naționale a Penitenciarelor nu sunt reflectate datele privind tipurile de incidente în rândul minorilor și numărul acestora pentru fiecare instituție de detenție precum și

nu sunt reflectate datele privind clasificarea deținuților minori după termenul de aflare în detenție și gravitatea infracțiunii săvârșite.

9. Dreptul accesului la justiție și informare a minorilor deținuți este periclitat prin reprezentarea formală de către avocat în cadrul procesului. În cadrul audierii minorilor s-a constatat că mulți dintre ei nu cunosc la ce etapă se află dosarul sau care este termenul de detenție, or conform prevederilor Comentariului General nr. 10 al Comitetului ONU cu privire la drepturile copilului, copilului trebuie să i se garanteze asistența juridică sau orice alt fel de asistență în vederea formulării și susținerii apărărilor sale. Un alt aspect care nu trebuie neglijat este faptul că minorii sînt profund afectați psihologic din cauza că nu văd finalitatea cauzelor penale.

10. Arestul preventiv îndelungat sau/și deținerea minorilor împreună cu persoane adulte, are repercusiuni negative asupra tinerilor, deoarece sunt influențați de către adulții preveniți, și ca rezultat minorii pot fi atrași în subculturile criminale, chiar dacă aparent sunt separați între ei. Cu referire la acest aspect, este necesar crearea unui penitenciar în care să poată fi plasați doar minori, fiindcă separarea deținuților minori în celule nu poate exclude totalmente interacțiunea cu deținuții adulți, ci doar o limitează.

În contextul situației analizate, se înaintează următoarele **RECOMANDĂRI**:

✓ Realizarea Recomandărilor privind cel de-al treilea raport periodic al Republicii Moldova, adoptate în cadrul reuniunilor 1600 și 1602 din 27 și 28 noiembrie 2017 de către Comitetul împotriva torturii, în care se accentuează că „Republica Moldova trebuie să-și intensifice eforturile pentru a aduce condițiile din locurile de detenție la standardele internaționale, cum ar fi Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (regulile Nelson Mandela), inclusiv prin asigurarea condițiilor materiale și de igienă adecvate pentru deținuți, inclusiv iluminare naturală și artificială suficientă, sisteme de canalizare și instalații sanitare adecvate, inclusiv veceuri și dușuri, încălzirea celulelor, ventilare suficientă, calitatea și cantitatea adecvată a mâncării, așternuturi, paturi și obiecte de igienă personală, îngrijire medicală, activități în aer liber și vizite ale membrilor familiei;

✓ Elaborarea și punerea în aplicare a unei politici integrale de justiție juvenilă, care să nu limiteze realizarea dispozițiilor specifice cuprinse în articolele 37 și 40 din Convenția privind drepturile copilului, ci să ia în considerare și principiile generale consacrate în articolele 2, 3, 6 și 12 și în toate celelalte articole relevante al Convenției, precum articolele 4, 19 și 39, și care să corespundă Normele minime standard ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției juvenile („Normele de la Beijing”), Normele Națiunilor Unite cu privire la protecția minorilor lipsiți de libertate („Normele de la Havana”) și Orientările Națiunilor Unite cu privire la prevenirea delincvenței juvenile („Orientările de la Riyadh”);

✓ Dezvoltarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea unei politici cuprinzătoare care să acopere toate domeniile reglementate de Convenție, care să fie susținută de resurse umane, tehnice și financiare suficiente pentru acoperirea necesităților acestor copii (inclusive haine și încălțăminte);

✓ Administrația Națională a Penitenciarelor va crea linie bugetară separate în cadrul bugetului Penitenciarului nr. 7 Rusca pentru implementarea dreptului la o dezvoltare normală potrivit vârstei, dreptului la sănătate, educație, la odihnă, recreere și joacă a copiilor cu vârsta de 0-3 ani, care se afla în instituțiile penitenciare împreună cu mamele lor;

✓ Administrația Națională a Penitenciarelor va efectua operațiuni de modificare a bugetului instituției penitenciare în scopul de revizuire a rației alimentare în conformitate cu necesitățile de creștere a copiilor, introducerea în alimentația zilnică a fructelor și legumelor proaspete de sezon, precum și adaptarea meniului zilnic la problemele de sănătate a copiilor;

✓ Administrația Națională a Penitenciarelor urmează să fortifice procesul educațional în instituțiile penitenciare prin modificarea bugetului pentru a asigura minorii cu manuale, rechizite, materiale didactice, etc;

✓ Dezvoltarea mecanismului de cooperare între instituția penitenciară și instituțiile de învățământ pentru asigurarea bunei desfășurări a procesului educațional;

✓ Ministerul Educației și Cercetării va monitoriza implementare politicilor privind procesul educativ în instituțiile de detenție;

✓ Direcțiile de învățământ în colaborare cu Administrația Națională a Penitenciarelor dar și cu administrația instituțiilor penitenciare vor elabora mecanismul necesar de control asupra modului de organizare și desfășurarea a lecțiilor dar și vor identifica resursele necesare pentru a oferi posibilitatea minorilor de a-și continua ciclului de învățământ;

✓ Ministerul Justiției va întreprinde măsuri necesare pentru finalizarea construcției și darea în exploatare a noului bloc al Penitenciarului nr. 10 Goian în vederea asigurării de condiții adecvate pentru copiii preveniți dar și separarea acestora de deținuții adulți;

✓ Dezvoltarea mecanismului de cooperare între instituția penitenciară, autoritatea locală și familia copilului;

✓ Administrația Națională a Penitenciarelor va elabora cadrul normativ necesar și pertinent pentru diversificarea posibilităților asigurării contactului cu familia, utilizând performanțele tehnice contemporane, oferind deținuților posibilitatea de a comunica prin intermediul platformelor și softurilor on-line, în special pentru copiii din familii social-vulnerabile sau familiilor care locuiesc la distanțe mari de instituția penitenciară dar și în scopul fortificării eforturile sale de a favoriza menținerea legăturii copiilor condamnați și preveniți cu familia în contextul realităților pandemice și prevenirii infectării minorilor cu SARS-CoV-2;

✓ Administrația Națională a Penitenciarelor va întreprinde măsurile necesare pentru eliminarea practicii de aplicare a pedepselor disciplinare cu interzicerea vizitelor, primirea coletelor, expedierea scrisorilor aplicate față de copii;

✓ Administrația Națională a Penitenciarelor va efectua o acțiune amplă de monitorizare și control a sistemului medical, în scopul de a eradica carențele stabilite în special ce țin de asigurarea continuității tratamentelor pentru bolile de până la privarea de libertate și de a racorda sistemul la standardele internațional prin asigurarea minorilor cu medicamentele necesare, organizarea și desfășurarea controalelor profilactice de către diferiți medici de profil, etc.;

✓ Ministerul Sănătății va monitoriza implementare politicilor privind realizarea dreptului la sănătate a copiilor aflați în instituțiile de detenție;

✓ Administrația Națională a Penitenciarelor urmează să elaboreze un registru electronic care să cuprindă data plasării minorului/minorei în detenție și toate acțiunile asupra /cu minorul (automutilări, tentative de suicid, altercații cu alți deținuți, greva foamei, depistarea cu leziuni, atacuri asupra angajaților instituției, evaluări psihologice);

✓ Administrația Penitenciarului nr. 13 și nr.11 vor ține registre separate privind cazurile de automutilare, depistare cu leziuni, tentative de suicid, altercații, etc. în rândul minorilor;

✓ Administrația Națională a Penitenciarelor vor raporta în termen toate incidentele în rândul minorilor deținuți către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului și procuratura de circumscripție;

✓ Procuratura de circumscripție în raza căreia se află instituții penitenciare unde se dețin minorii vor ține registre sau online sau orice altă formă de stocare a bazei de date privind cazurile de automutilare, depistare cu leziuni, tentative de suicid, altercații, etc. în rândul minorilor;

✓ Administrația Națională a Penitenciarelor va crea un mecanism de depunere a plângerilor pentru copiii aflați în detenție ca fiind unul din cei 15 indicatori ai Națiunilor Unite pentru evaluarea sistemului de justiție juvenilă;

✓ Administrația Națională a Penitenciarelor va coopta experți și specialiști în domeniu din exterior pentru elaborarea, revizuirea și desfășurarea unor programe de asistență și consiliere psihologică, speciale pentru minorii din custodia statului;

✓ Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat va întreprinde măsurile necesare pentru a spori calitatea reprezentării din partea avocaților pentru asigurarea unui proces echitabil, copilului bănuit sau învinuit de încălcarea legii penale.